

**TÜRKİYE'DE
İSLÂMCILIK DÜŞÜNCESİ VE HAREKETİ
SEMPOZYUM TEBLİĞLERİ**

Editörler
**İsmail Kara
Asım Öz**



Zeytinburnu Belediyesi Kùltür Yayınları
Kitap No: 31

Yayın Koordinatörü
Ömer Arısoy

**Türkiye’de İslâmcılık Düşüncesi ve Hareketi
Sempozyum Tebliğleri**

Editör
İsmail Kara
Asım Öz

Koordinatör
Ali Öztürk

Tashih
Aykut Ertuğrul

ISBN 978-605-85988-3-6
TC Kùltür Bakanlığı
Sertifika No: 20640

1. Baskı
İstanbul, Aralık 2013

Kitap Tasarım Salih Pulcu/HAYAT
Tasarım Uygulama Ayşenur Gönen

Baskı-Cilt Denizatı Ofset
Adres 100. Yıl Mahallesi, Matbaacılar Sitesi, 2. Cadde
No: 202/A Bağcılar-İstanbul
Sertifika No: 15351
Tel: 0212 325 71 25

 **ZEYTİNBURNU
BELEDİYESİ**

444 1984
www.zeytinburnu.bel.tr

MEVDÜDÎ İSLÂMCILIĞININ TÜRKİYE'YE GİRİŞ BİÇİMİ VE TÜRKİYE İSLÂMCILIĞINA ETKİSİ

ABDULHAMİT BİRİŞİK

Giriş

GENELLİKLE İSLÂM'IN siyasî, içtimâî, ferdî, sınıî, askerî hasılı tüm alanlarda topyekün hâkim olması ideolojisi için çaba sarfetmeyi ifade eden "İslâmcılık" bu içeriği ile yeni bir kavramdır. Aslında bu geniş çerçeve İslâm'ın amaçladığı bir çerçevedir ve müslümanlar İslâm'ı bu çerçevede hayata hakim kılmak için çaba sarfetmesi gereken fertlerdir. Ne var ki tarihte buna yalın haliyle "İslâm", bunu gerçekleştirme ülküsü taşıyan kimselere ise "müslüman" veya "mümin" denmiştir. Özellikle Batı'nın İslâm dünyası üzerinde belirleyici hatta hakim olduğu 19. yüzyıldan sonra eski müreffeh ve başnabuyruk konumunu kazanmaya çalışan ve Batı'nın hegemonyasından kurtulmak isteyen müslüman entellektüeller için bizzat Batılılar tarafından verilen "İslâmist" tanımlaması zamanla yaygınlaşmaya başlamış ve siyasal İslâm ülküsüne sahip kişi ve gruplara mal edilmiştir. Bunu şöyle ifade etmek de mümkündür: Son iki asır içinde tek bir İslâm tanımlaması yerine birbirine çok zıt olmayan ama bazı açılardan değişiklik gösteren onlarca tanımlamanın ortaya çıkması ile İslâm'ı hayata hakim kılmaya çalışan ve bunun için siyasi bir reçete sunan kimselere "İslâmcı" denmeye başlanmıştır. Aslında bu zahiren bir ayrışma ve ayrıştırmadır. Hatta geçmiş ile kurulu olan geleneksel bağı koparma çabasıdır. Hakında "İslâmcı" denilen kimselerden bazıları bu tanımlamayı kabul etmezler ya da bu tanımlama onları tanımlamak için yeterli gelmez. Sultan II. Abdulhamid tarafından başlatılan "Panislâmizm" bazı yönlerden İslâmcılık ile müştereklik arz etse de aynıysa değildir. Hatta "Panislâmizm ile İslâmcılığın farklılıkları benzerliklerinden fazladır" bile denilebilir.

Ebü'l-A'lâ Mevdûdî "Hint alt kıtasında, İslâm'ı hayatın bütün alanlarında hakim kılma projesi" denildiğinde akla gelen ilk şahsiyet olsa da onun için modern dönemin ürünü olan "İslâmcı" tanımlamasının yeterli olmayacağını söylememiz gerekir. 1857 tarihinden sonra Büyük Britanya Krallığı'nın bir vilayeti veya eya-

379

Türkiye'de
İslâmcılık
Düşüncesi ve
Hareketi

leti şeklinde yönetilen Hint devleti içerisinde dünyaya gelen ve ömrünün yarından fazla kısmını bu devletin egemenliği altında geçiren Mevdûdî, Batı dünyası tarafından bir siyasal İslâmcı olarak tanımlanmış İslâm dünyasında da çoğunlukla bu şekilde tanıtılmıştır. Aşağıda öncelikle onun nasıl bir müslüman olduğu ve ona İslâmcı denilecekse bunun çerçevesinin ne olacağı konularında bilgi verilecek sonra da onun İslâm'ın muhtelif konularındaki görüşlerinin Türkiye'ye nasıl girdiği, Türkiye'de nasıl yankı bulduğu ve etkilerinin neler olduğunu hakkında değerlendirmeler yapılacaktır. Bu alanlara dair daha önce bazı çalışmalarımız olduğu için konuyu asli kaynaklara dayalı olarak sunacak olmamıza rağmen akıcılığı bozmamak için bunlardan anılması çok elzem olmayan bir kısma doğru-
dan işaret etmeyeceğiz.

A. Mevdûdî İslâmcılığının Mâhiyeti ve Yansımaları

Mevdûdî'yi doğru tanıyabilmek için öncelikle yaşadığı toplumu ve dönemi bilmek ve Hint alt kıtasında yapılmak istenenler ile ilgili bilgi sahibi olmak gerekir. Bu bize hem onu doğru tanıma yönünde yardımcı olacak hem de yapmaya çalıştığı ve başardığı şeylerin içinde bulunduğu toplum ve dünya açısından ne ifade ettiğini gösterecektir.

380

Türkiye'de
İslâmcılık
Düşüncesi ve
Hareketi

1. Mevdûdî'yi "İslâmcı" Bir Alim Yapan Tarihsel Şartlar

Mevdûdî 25 Eylül 1903 tarihinde Haydarabad (Dekken) şehrinin Evrengabad kasabasında dünyaya geldi. Hüseyinî Seyyid¹ olan ecdadı IX. (XV.) yüzyılda Afganistan'ın Herât bölgesinden gelip Hindistan'a yerleşmişti. Büyük dedesi Kutbuddin Mevdûdî Çiştî, Hint alt kıtasındaki en etkin tarikat olan Çiştîye'nin meşhur şeyhlerindendi. Ona, büyük dedelerinden Ebü'l-A'lâ'ya (ö. 935/1529) nisbetle Ebü'l-A'lâ ismi verildi. Annesi Rukiye Begum, Âlemgîr Evrengzîb zamanında Orta Asya'dan Hindistan'a göç eden Türk asıllı bir ailenin kızı olup babası Kurban Ali Beg'dir.

Mevdûdî'nin doğduğu yer Haydarabad Nizamlığı adıyla kendi içerisinde otonom bir yapıya sahip olsa da İngiliz yönetimindeki büyük Hindistan devletinin bir parçası idi. Doğduğu yıllarda ülkenin tamamına hâkim olan ve hükümlerini bütün yönleriyle icra eden İngilizler alt kıtada yeni bir oluşum peşinde idiler. Bu oluşumun temelinde 1857 yılında idârî ve siyâsî hâkimiyetlerini bütünüyle kaybeden Müslümanların bir daha asla alternatif bir İslâm yönetimi kurması yönündeki ihtimalleri yok etmek veya olabildiğince zorlaştırmaktı. Bunun için bir yandan Müslüman gençleri Batılı modern tarzda eğitmenin şartlarını hazırlarken öte yandan şartları İslâm dışı din mensupları lehinde iyileştirmeye çalışıyorlardı. Bu cümleden olarak kendilerine meyleden Müslümanlara destek verirlerken diğerlerini pasifize etmek için her yolu kullanıyorlardı. Bunun için kullanılan en önemli yöntem Müslümanların bölünmesine zemin hazırlamak ve aralarındaki

1 Yunus İbrâhîm es-Sâmerrâî, 'Ulemâu'l-Arab fî şibhi'l-kârrati'l-Hindiyye, Vizaretü'l-Evkaf ve ş-Şuunî'd-Diniyye, Bağdâd 1986, s. 704-707.

ihtilafları artırıcı rol oynamaktı. Mesela Seyyid Ahmed Han'ın temsil ettiği, yönetime sadık kesime verilen açık destek, oluşum amaçları İngiliz hâkimiyetini sona erdirmek olan Diyobendileri ve benzerlerini her yönden kısıkaç altına almak bu dönemde İngilizlerin en bilindik politikalarıydı. Seyyid Ahmed Han'ı dünyaya tanıtmak ve görüşlerinin yaygınlaşmasına zemin hazırlamak onlar için çok normal iken Ebû'l-Kelâm Âzâd'ın kaleme aldığı tefsir kitabının basılmasını engellemek ve bunu yazılan nüshaları imha etmek² pahasına önemsemek İngilizlerin bu politikasının bir sonucuydu. Bir süre sıkıştırıldıktan sonra mukavemetten vazgeçen Ehl-i Hadîs ile Birelvî'lere verilen dolaylı destek başka dikkate değer bir durumdu. Bütün bunlar Müslümanların kendi aralarında ayrışmaları ve kavgalı hale gelmeleri gibi sonuçlar doğuruyordu. Ama İngilizler bunu oldukça profesyonelce yapıyorlar, çoğu kere kendilerini hiç göstermiyorlardı.

Müslümanları bölmek için bu denli çaba gösteren İngiliz yönetimi başta Hindu'ları olmak üzere İslâm dışı tüm unsurları açıktan destekliyorlar ve onların yüzyıllar boyunca pasif durumda olan idârî ve siyâsî anlayışlarını canlandırıyorlardı. Bunun için onlardan kabiliyetli gördüklerini Hindistan'da ve İngiltere'de eğitiyorlar, ardından onlara yönetimde ve bürokraside yer veriyorlardı. İlk anda Müslümanlar lehinde imiş gibi gözüken "non-cooperation movement/ İngilizlerle bütün ilişkileri kesme hareketi"³ bile sonuçta Müslüman ilim ve fikir adamlarının devlet yönetiminden ve bürokrasiden uzak kalması sonucunu doğuruyordu. Hindu, Budist, Sih ve Kadiyani gibi din ve mezhep sahipleri ise devlet ve bürokraside etkin oluyordu.

1900 sonrasında İngilizlerin Hint alt kıtasında kalıcı olmayacaklarını anladıkları faaliyetlerine de yansımaktaydı. Bunun tezahürü olarak, ileride ülkeyi kendilerine teslim edecekleri kesimlerle uyumlu bir siyaset güdüyorlar hatta ülkeyi adım adım buna hazırlıyorlardı. İleride sadece Hindistan'dakiler değil Pakistan'daki yöneticilerin de İngilizlerin genel menfaatine aykırı hareket etmemesi onların çabalarının meyve verdiğini ve politikalarının tuttuğunu gösteriyor.

Mevdûdî, ülkede olup bitenin farkında olan babası Seyyid Ahmed Hasan'ın (ö. 1920) genel tutumu sebebi ile İngiliz okullarından ve devletin eğitim sisteminin uzak olarak yetişti. Babasının 1915 yılında felç olması ve eve maddi katkı sağlayamaması üzerine Mevdûdî kendi başının çaresine bakmaya karar verdi. O tarihe kadar İslâmî ilimleri büyük oranda elde etmiş, ana dili olan Urducaya ek olarak Arapça, Farsça ve İngilizceyi de öğrenmişti. Mevdûdî 1918 yılında Del-

2 Ebû'l-Kelâm Âzâd'ın İngiliz karşıtlığı ve bu sebeple başına gelenler hakkında bkz. Birişik, Abdulhamit, *Hind Altıktası Düşünce ve Tefsir Ekolleri*, İnsan Yayınları, İstanbul, 2012, 2. bs., s. 308-315.

3 Osmanlı Hilafeti'nin hayatîyetini sürdürmesi için faaliyet yapmak maksadıyla kurulan Hilafet Hareketi (The Khilafat Movement) tarafından başlatılan bu çaba bir bakıma pasif direniş olarak tanımlanabilir. Ancak Müslümanlardan boşalan yerler Hindu, Sih ve diğerleri tarafından doldurulduğu için bundan yine Müslümanlar zararlı çıkmıştır. Mahatma Gandi'nin bu yöndeki çabaları ise halen aydınlatılmayı bekleyen sırlar içermektedir (Hilafet Hareketi için bk. Qureshi, M. Naeem, "Hindistan Hilafet Hareketi", *DİA*, İstanbul, 1998, XVIII, 109-111.

hi'de büyük kardeşinin yanında gazeteciliğe başladı. O dönemde Müslümanlar için gazetecilik siyasi ve toplumsal olarak İngiliz karşıtlığının tam merkezinde yer almaktı. Nitekim 10 yılı aşkın bir süre devam ettiği gazetecilik ve dergicilik sebebiyle kendisine siyâsî mahfillerde bir yer açılmış oldu. Osmanlı'nın temsil ettiği halifeliğin korunması için 1919'da başlatılan Hindistan Hilâfet Hareketi'ne hem yazıları hem de konuşmalarıyla destek vermesi onun siyasetin içine girmesi demektir.⁴ O bu tarihte *Mes'ele-i Hilâfet* (Delhi 1922) adıyla Osmanlı Hilafetini de konu edinen bir kitap kaleme aldı. Özellikle Hilafet Hareketi'nin ve Cem'iyet-i Ulemâ-i Hind'in yayın organı olan dergilerdeki makaleleri ve sonradan *el-Cihâd fi'l-İslâm* (Ağra 1930) adıyla kitap olan seri yazıları sebebiyle tabir yerindeyse "siyasal İslâmcıların" dikkatini çekti. Bu kitabı Hindistan dışında da etki uyandırdı.⁵ Mevdûdî 1920-1928 arasında biri Arapçadan diğerleri İngilizceden olmak üzere 4 kitap tercüme etti. Delhi'de gazetecilikten arta kalan zamanını özel hocalardan tefsir, hadis, fıkıh mantık ve felsefe dersleri olarak değerlendirdi.⁶ 1928 sonrasında ise dergiciliği bırakıp Haydarabaddaki Osmaniye Üniversitesi'nin bazı ilmi projelerine katıldı ve Arapçadan Urducaya çeviriler yaptı.⁷

Mevdûdî'nin 1933 yılında 30 yaşında iken günümüzde halen yayımı devam eden *Tercümânü'l-Kur'ân* dergisinin editörlüğünü üstlendiğini görmekteyiz.⁸ Bu tarih onun artık müstakıl hareket etmeye başladığı ve düşüncelerini daha sistemli olarak hayata geçirmeye çalıştığı bir vakit olarak görülebilir. Nitekim Muhammed İkbal'in tavsiyesi⁹ ile 1937 yılında gelip Doğu Pencâb'da faaliyete geçirdiği "Dârü'l-İslâm" projesi onun için "toplumsal ıslah ve fikrî-dinî ayağa kalkış" için iyi bir başlangıç olmuştur.

Mevdûdî'nin faaliyette bulunduğu yıllarda Hint Müslümanları tam anlamıyla bölük-pörçüktü ve çok parçalı bir yapı arz ediyorlardı. Kur'ân dışında hiçbir değer ve kaynak tanımayan ve düşünceleri Batı dünyası tarafından beğeni toplayan Ehl-i Kur'ân hareketi bir yanda dururken, bunların tam karşısında ise Kur'ân ve hadisler dışında hiçbir otorite kabul etmeyen, mezhepleri, meşrepleri

4 bkz. Masudul Hasan, *Sayyid Abul A'la Maududi and His Thought*, I-II, Lahor 1984-86, I, 29-31.

5 bkz. Birişik, Abdülhamit, "Mevdûdî'nin Hayatı ve Eserleri", *Mevdûdî: Hayatı, Görüşleri ve Eserleri* (ed. Abdülhamit Birişik), İnsan Yayınları, İstanbul, 2007, s. 17-18.

6 bk. Muhammed Yusuf Batt, *Mevlânâ Mevdûdî Apnî aôr Dûsrôn ki Nazar meyn*, Lahor 1989, s. 34-35. Mevdûdî bu dönemde dünyada mevcut olan semâvî ve semâvî olmayan dinlere âit temel literatürü, Batı felsefesini, Batı felsefecilerini, İslâm tarihini, siyreti ve hadis külliyatını büyük bir dikkatle okuduğundan bahsetmektedir (bk. Mevdûdî, "Tefhîmu'l-Kur'ân Lîkey Huey Meyrey Pîş-i Nazar Kiya ta", *Âîn* (Tefhîmu'l-Kur'ân Özel sayısı), 11/7 (Lahor 1972), 112-113.

7 bk. Çödrî Abdurrahman Abd, *Seyyid Ebû'l-A'lâ Mevdûdî*, Lahor 1988, 68-69; Masudul Hasan, *Sayyid Abul A'la Maududi and His Thought*, I, 74-75.

8 bk. Abdurrahman Abd, *Seyyid Ebû'l-A'lâ Mevdûdî*, s. 81-90; Masudul Hasan, *Sayyid Abul A'la Maududi and His Thought*, I, 90.

9 Mevdûdî'nin İkbal ile olan ilişkileri için bk. Masudul Hasan, *Sayyid Abul A'la Maududi and His Thought*, I, 120-34. Aziz Ahmed, Mevdûdî'nin düşünceleri ve ilgilendiği alan itibarıyla İkbal'den çok farklı hatta birbirine zıt olduğunu ifade eder (bk. *Hindistan ve Pakistan'da Modernizm ve İslâm* (trc. Ahmet Küskün), İstanbul 1990, s. 257).

ve tasavvufi yapılanmaları reddeden yeni selefiye Ehl-i Hadis ekolü duruyordu. İngilizlerin gelmesinden önce Hint alt kıtasında hiç tartışmasız tek ana yapı olan Hanefiler birkaç parçaya bölünmüşler ve birbiri ile kavgaya tutuşmuşlardı. Diyobendî ve Birelvî¹⁰ diye adlandırılan iki Hanefi grubu fıkha, tasavvufa ve hadislere neredeyse benzer yakınlıkta durdukları ve müspet baktıkları halde birbiri aleyhinde bulunuyor, Diyobendiler Birelvîlerin tekfir edici söylemleri karşısında kendilerini savunmaya çalışıyorlardı. Orta yolu bulmak için yola çıkan Nedvetü'l-Ulemâ hareketi ise yeni bir cemaat veya akım olmaya doğru gidiyor tarafları bir araya getirme fonksiyonunu kaybediyordu. Şiblî Nu'mânî ve arkadaşları tarafından A'zamgarh'ta kurulan Dârü'l-Musannifin adlı araştırma kurumu ile Saray Mir'de kurulan Medresetü'l-İslâh adlı eğitim kurumu bir bakıma Nedvetü'l-Ulemâ'dan küçük kopuşlar şeklinde ortaya çıkmışlardı. Bunların dışında da gruplar ve hareketler vardı ki diğerlerinin varlığıyla müspet anlamda hiç ilgilenmiyorlardı.

Siyasi olarak ise bazı Müslümanlar İngilizlerin Hindistan'daki yönetiminin devamından yana görüş ortaya koyarken diğerleri İngilizlerin mutlaka gitmesi gerektiğini söylüyordu. İktbal ve arkadaşları Müslümanlar için ayrı bir ülke gerektiğini dillendirirken Ebü'l-Kelâm Âzâd ve arkadaşları İngilizlerin gitmesinden sonra Hindistan'ın tamamını bütün Hint halklarının yönetmesi gerektiğini, bölünmenin hiç kimsenin hayrına olmadığını söylüyordu. Mevdûdî ülkenin İngilizlerden kurtarılması düşüncesine bütün kalbiyle taraftar olmasına rağmen Hint milliyetçiliği anlamında yorumlanan "tek millet/one nation" nazariyesine ve İslâm'dan uzak na ehil kişiler eliyle kurulacak bir Müslüman devlet anlayışına da mesafeliydi. Bu sebeple o Muhammed Ali Cinnah'ın önderliğindeki Pakistan hareketine bu kişilerin şahsiyeti sebebiyle ihtiyatla yaklaşmaktaydı. Ancak sonradan bu görüşleri Mevdûdî'nin aleyhine yorumlanmıştır.

Mevdûdî'nin geniş bir katılımı 1941 yılında "Cemaat-i İslâmî" adıyla bir hareket kurma teşebbüsü dönemin siyasi aktörlerine karşı duyduğu itimatsızlık sebebiyledir. Onun kurduğu yeni hareket içinde taşıdığı yenilikçi unsurlar sebebiyle gelecekte yeni bir açılım meydana getirebilecek gibiydi.

10 Ahmed Rızâ Hân Birelvî'nin (1865-1921) kişiliği etrafında XIX yüzyılın son çeyreğinde oluşmaya başlayan hareketin fiili oluşumu 1904 (1903) yılında Raey Birilî'de kurulan ve daha çok Medrese-i Ehl-i Sünnet ve Cemâat diye anılan Dârülulûm-i Manzaru'l-İslâm ile gerçekleşmiştir. Manzaru'l-İslâm ekolün eğitim-öğretim, araştırma ve tebliğ faaliyetlerinin merkezi olmuştur. 1887 yılında Lahor'da Dârülulûm-i Nu'mâniyye, 1900 yılında Patna'da Medrese-i Hanefiyye, 1920 yılında Muradâbâd'da Câmia Na'îmiyye, 1924 yılında Lahor'da Dârülulûm Hizbu'l-Ahnâf, 1937 yılında Birilî'de Dârülulûm Mazharu'l-İslâm ve 1940 yılında Nagpûr'da Câmia Arabiyye İslâmiyye kurulmuş olup ekolün öğretim ve araştırma hizmeti buralarda yürütülmektedir. Mensuplarınca "Cemaat-i Ehl-i Sünnet" olarak adlandıran bu harekete Birelvîlik, harekete mensup olanlara ise Birelvî denir. Birelvîler günümüzde Pakistan'ın mensubu en fazla olan dinî cemaatidir. Ekseriyetle, az eğitimli müslüman kesimin ilgisini çeken tasavvuf ağırlıklı bir hareket olan Birelvîliğin ilmî ve fikrî alandaki etkinliği daha zayıftır (Geniş bilgi için bkz. Birşık, *Hind Altkıtası Düşünce ve Tefsir Ekolleri*, s. 223-236; a.mlf., "Rıza Han Birelvî", *DİA*, İstanbul 2008, XXXV, 61-64.

2. Mevdûdî İslâmcılığının Mahiyeti

Mevdûdî'nin düşüncesinin temelinde İslâm vardır. Bu sebeple onunla uyuşacak en-doğru kelime "İslâmcı" değil "Müslüman"dır. Mevdûdî siyaseti merkeze alan ve dini buna göre yorumlayan veya cemaatini merkeze oturtan ve dini bu çerçevede ele alan bir ilim ve fikir adamı değildir. Yetişme döneminde içinde bulunduğu çevrelerin bazı aşırı tutumları onda İslâm'ı merkeze alma ve diğer konuları bu çerçevede değerlendirme düşüncesi kazandırmıştır. Zira o vakit cemaat ve grup taassubunun ortaya çıkardığı problemler bazı konuların hallini güçleştiriyordu. Mesela o, gençlik yıllarında Diyobendî¹¹ cemaatine mensup âlimlerden dersler okuduğu, onların yayın organlarında yazar ve editör olarak bulunduğu halde kendisini Diyobendî olarak görmemiş ve bu cemaate mensup zevat gibi davranmamıştır. Mevdûdî hür düşünceli ve hür anlayışlı bir kişiliğe sahiptir. O bunu yetişme yıllarında geçirdiği Kur'ân kaynaklı fikri oluşuma ve değişime borçludur.

Mevdûdî'nin kendi yetişme dönemine dair verdiği bilgiler onun Müslümanlığının menfaat merkezli ve mirasyedi olmadığını gözler önüne sermektedir:

"...Ben dindar bir ailede doğmuştum. Rahmetli annem ve babam çok dindar kimselerdi. Onlardan dîni bir terbiye almıştım. Fakat biraz büyüdüğümde düşünmeye başladım: Eğer benim müslüman olmam yalnız müslüman bir ailede doğduğum için haklı kalıyorsa, o zaman bir hristiyanın da hristiyan ailesinde doğduğu için hristiyan olması veya bir Hindu'nun bir Hindu ailesinde doğduğu için Hindu dinine inanması haklı olmaz mı? Dolayısıyla "Hak"ın hakikatinin ne olduğunu araştırmam gerektiğine inanarak kendi kesin kararımı ertelemiştim. Elbette ben bu dönemde mülhid olmadım; yalnızca kararımı ertelemiştim ve araştırmaya koyuldum. Önce Hindu dininin kitabı Vedalar'ın tercümelerini, Bagavat Gita ve Hinduların Şastralar'ının tercümelerini dikkatle okudum. Hindu felsefesini ve Hinduların tarihini araştırdım. Buda'nın dinini İngilizce'ye tercüme edilmiş kitaplardan tetkik ettim. Sonra, Yahudi ve Hristiyanların Kitab-ı Mukkaddes'ini baştan sona okudum ve onun tefsirini de kendim taassup dolayısıyla yanlış anlayabilirim korkusuyla Papaz Domel'in yardımıyla öğrendim. Yahudi ve Hristiyanlar hakkında geniş bilgi elde etmek için birçok kitap

11 İngilizlerin Hindistan'a hâkim olmasını ve müslümanların toplum üzerindeki etkinliğini yok etmesini içlerine sindiremeyen bir grup genç âlim Muhammed Kâsım Nânevî'nin (1832-1880) öncülüğünde 30 Mayıs 1866 tarihinde Delhi'ye yakın Diyobend kasabasında bir medrese açmaya karar verirler. Medresenin üzerine oturduğu ilkel ve programın iyi uygulanması ve Hint alt kıtasındaki çeşitli eğilimleri belli ölçüde içinde barındırması küçük Çatta mescidinde açılan medresenin kısa zaman içerisinde büyümesini sağladı. Zamanla eğitim-öğretim ve araştırma hizmetleri için yeni binalar yapıldı. Bunlar zamanla 230 dershanesi, 400 oda, 8 öğrenci yurdu ve büyük bir kütüphane boyutuna ulaşarak kurum medreseden üniversiteye (dârululûm) dönüştü. Sonradan bu medresenin düşünce yapısına uygun yüzlercesi başka yerlerde de açıldı. Günümüzde sadece Pakistan'da -bazısı üniversite çapında olan- 8 bin kadar medresesi bulunan bu fikir hareketine Diyobendilik, harekete mensup kimselere ise Diyobendî denir. "Doğunun Ezheri" ünvanını alan medreseye mensup ilim ve fikir hareketi gerek Hindistan'ın bağımsızlığına kavuşmasında gerekse Milli Mücadelede çok önemli roller üstlendi.

okudum. Talmud'un bulabildiğim kısımlarının tamamını okudum. Sonra kadim ve cedid fikir akımlarının ve materyalist filozof ve bilimcilerin düşüncelerini tetkik ettim. Onların yalnız düşünce ve nazariyelerini değil, aynı zamanda şahsi ciddiyetlerini de değerlendirebilmek için hepsinin hayatlarını da tetkik ettim. Bütün bu geniş ve bazen yorucu araştırma ve tetkiklerden sonra tekrar Kur'an-ı Kerim'e döndüm ve doğrudan Arapça metinden tekrar tekrar okudum. Çocukken Arapça öğrendiğim için tercümeden okumaya ihtiyaç duymamıştım. Sonra orijinal kaynaklardan Hz. Muhammed'in (sav) sıretini öğrendim. Ayrıca Hz. Muhammed'in (sav) hayatının ne kadar sağlam kaynaklar vasıtasıyla bize ulaştığını ve bunun ne kadar güvenilir olabileceğini anlamak için hadis ilmini de tetkik ettim. Bütün bu araştırmalarımın sonradan derin derin düşündüm ve şu neticeye ulaştım ki; Kur'an-ı Kerim'in takdim ettiğinden daha mantıklı bir din ve Hz. Muhammed'den (sav) daha mükemmel bir rehber yoktur. Hayat için hem doğru, hem de mükemmel nizam yalnız ve ancak Kur'an-ı Kerim'in takdim ettiği programdır."¹²

Mevdûdî yetişme döneminden ve bu dönemde Kur'an ile olan ilişkisinden bahsederken felsefe ve Batı düşüncesine dair kitaplar okuyup bunları Kur'an-ı Kerim'de ortaya konan prensipler ile karşılaştırdığından da söz eder. Ona göre arada kıyas kabul etmez bir farklılık bulunmaktadır. Bu incelemeleri ve okumaları sayesinde Batı'nın anlı-şanlı fikir adamları gözünde küçülmüş ve Kur'an'a olan itimadı bütünüyle artmıştır. O bu durumu şöyle ifade eder:

"Benim gerçekten en borçlu olduğum kitap Kur'an-ı Kerim'dir. O benim hayatımı değiştirdi. Tâbiri caizse, beni hayvandan insan yaptı; karanlıktan aydınlığa çıkardı. Benim elime öyle bir ışık tutuşturdu ki, bu ışığı hayattaki hangi meselelerin üstüne tutsam, onu -sanki hakikatler öteden beri apaçık ortada durmaktaymış gibi- aydınlatıveriyor. Şimdi bununla elime sanki her kapıyı açan bir maymuncuk geçmişti ve böylece hayatta karşılaştığım bütün meseleleri çözebiliyordum. Bu Kitab'ı bize ihsan eden Allah'a şükretmekten aciz kalıyorum. Artık benim müslümanlığım babamın dindar oluşundan kaynaklanmıyordu. Ben kendi araştırmalarımın sonucu olarak müslüman olmuşum. Dolayısıyla ben kendim yeni bir müslüman olduğumu söyleyebilirim."¹³

Mevdûdî'nin yetişme döneminde Kur'an'ı merkeze alan bazı anlayışların varlığından söz etmiştik. Bunlar sünneti, hadisleri, İslâm âlimlerinin içtihatları üzerine oturan fıkıh geleneğini dışladıkları için Mevdûdî bunlardan farklıdır. O Kur'an'ın yanında sünnete de yer verir ve ona göre sünnetin anayasal bir konumu vardır. Gerek ilk kitaplarında gerekse sonraki çalışmalarında bu konular çokça işlenmiş, bu konulara dair müstakil kitapları da yayımlanmıştır. *Sünnet ki Âinî Haysiyet* (Sünnetin Anayasal Konumu, Lahor 1963)¹⁴ bu kitaplar arasında

12 Muhammed Han Kayani, "Ebu'l-A'lâ Mevdûdî'nin Siyasal ve Toplumsal Görüşleri", *Mevdûdî: Hayatı, Görüşleri ve Eserleri* [Ed.] Abdülhamit Birışık), İnsan Yayınları, İstanbul 2007, s. 122-123.

13 Kayani, "Ebu'l-A'lâ Mevdûdî'nin Siyasal ve Toplumsal Görüşleri", s. 124.

14 Türkçesi: *Sünnetin Anayasal Niteliği* (trc. Ahmed Asrar), Bengisu Yayınları, İstanbul 1997; *Sünnetin Anayasal Konumu* (trc. Durmuş Bulgur-Halid Zaferullah Daudi), Konya 1997.

ayrı bir yere sahiptir. Zira o bu kitabında 1947 sonrasındaki Pakistan Anayasası'nı hazırlama sürecinde Gulam Ahmed Perviz¹⁵ tarafından kurulan sünnet inkârcısı Tulû-i İslâm hareketi ile hadis ve sünnet çerçevesinde yaptığı mücadelesini ve onlarla yaptığı yazışmaları bir araya getirmiştir.

Mevdûdî'nin yönteminde içtihadın özel bir yeri vardır. O Kur'an'daki bazı ayetleri ve Muaz b. Cebel hadisini kullanarak içtihadın Kur'an ve Sünnetten sonraki önemli yerine dikkat çeker.¹⁶ İslâm âlimleri İslâm'ı bir bütün olarak düşünmek ve bu bütünlüğü bozmayacak şekilde davranmak zorundadırlar. Mevdûdî İslâmî konuları beraber değerlendirme ile ilgili görüşlerini şöylece ifade eder:

"Burada dikkatimizi çeken iki husus Allah'ın dini olarak kabul edilen ceza hukukunun uygulanmasıdır. Yani din sadece namaz kılmak, hacca gitmek ve zekât vermekten ibaret değildir. Bu nedenle İslâm dinini resmi olarak kabul etmek demek, bu dini hayatın her safhasında yürürlüğe koymak demektir. Bir ülkenin hukuku o ülkenin dininin bir parçasıdır. Din, insanları Allah'ın emrettiği kanunları bütünüyle idrak etmeğe çağırır. Din denince sadece birtakım ibadetler akla gelirse, dinin sadece bir parçası uygulanmış olur ve insanlar, İslâm şeriatı yerine beşeri kanunları yürürlüğe koyarsa, bu Allah'ın dinini kabullenmemekten başka bir anlama gelmez."¹⁷

Mevdûdî'nin eserlerine ve eserlerinde ele aldığı konulara dair yapılacak kısa bir inceleme onun İslâm algısının bütüncül olduğunu ortaya koyacaktır. Zira o tefsir, hadis, fıkıh, kelam, mezhepler tarihi, tasavvuf gibi İslâmî ilimlerle ve konularla ilgilenmekle kalmamış tarih, iktisat, siyaset, bölgesel ve uluslararası hukuk gibi alanlara dair de çalışmalar yapmıştır. Toplam 120'yi aşkın eserleri arasından bunlara dair vereceğimiz seçme bir liste¹⁸ Mevdûdî İslâmcılığının sloganik olmadığını açıkça gösterecektir:

Kur'an ve Tefsir: Tercüme-i Kur'an-ı Mecîd ma'a Muhtasar Havâşî; Tefhîmu'l-Kur'an; Kur'an'a Göre Dört Terim; Kur'an'ı Nasıl Anlayalım; Fezâ'il-i Kur'an; İnsân ki Hakikat..... **Hadîs ve Sünnet:** Sünnetin Anayasal Konumu; Hadis aor Kur'an... **Akâid ve Kelam:** Hakikat-ı İman; Mes'ele-i Cebr ü Kader; Tevhid u Risalet aor Zindegî ba'de'l-mevt ka 'Aklî Sübût; Zindegî Ba'de'l-mevt; Hatm-i Nübüvvet; Mi'rac ki Rât; Şehâdet-i Ha... İslâm Hukuku ve Kanunlaştırma: İslâmî Kânun; İslâmî Kanun aor Pakistan meyn Us key Nifaz ki Ameli Tedabir; Islâmic Law and Constitution; İslâmî Düstûr ki Bünyâdeyn; İslâmî Düstûr ki Tedvîn; Düstûrî Sifârişât per Tenkîd; İslâm aor Cumhûrî Nukta-i

15 Hareketin kurucusu ve ideolojisi için bkz. Birişik, Abdülhamit, "Perviz, Gulam Ahmed", *DîA*, İstanbul 2007, XXXIV, 247-249.

16 Ahmed, Enis, "Mevdudi'nin İctihad ve Otorite Yorumundaki Yenilikçi Unsurlar", *Mevdûdî: Hayatı, Görüşleri ve Eserleri* [Ed.] Abdülhamit Birişik, İnsan Yayınları, İstanbul, 2007, s. 107-110.

17 Ahmed, "Mevdudi'nin İctihad ve Otorite Yorumundaki Yenilikçi Unsurlar", s. 111.

18 Eserlerinden Türkçe'ye çevrilenler Türkçe adlarıyla diğerleri ise orijinal adlarıyla verilmiştir.

Nazar se; Düstûrî Tecâvüz; İnsan key Bünyâdî Hukûk; İslâm'da Aile Hukuku: Karı-koca Hakları; Mürted ki Sezâ İslâmî Kânun meyn, Faiz.... **Devlet, Yönetim ve İktisat:** İslâm ka Nazariye-i Siyâsî; Hemâri Dâhilî ve Hâricî Mesâ'il; İslâmî Hükümet kis Tırah Kâim hoti hey, İslâmî Hükümet meyn Zimmiyyôn key Hukûk; İslâmî Riyâset; Mes'ele-i Kavmiyyet; Hilafet ve Saltanat; İttihâd-ı Âlem-i İslâmî; Tahrîk-i Âzâdî-i Hind aôr Müselmân; Sermayedârî aôr İştirâkiyât; Mutâlebe-i Nizâm-ı İslâmî; Hakikat-ı Zekât.... **Sosyal ve Toplumsal Hayat:** İslâm'da Hayat Nizamı; İslâm'da İhya Hareketleri; İslâmî Hareketin Ahlakî Temelleri; Hicab, Libâs ka Mes'ele; İslâm aôr Handânî Mansûbe Bendî, İslâm Nazarında Doğum Kontrolü; İslâm ka Ahlâkî Nokta-i Nazar; İslâm aôr Câhiliyet; İslâmî Nizâm aôr Magribî lâ Dînî Cumhûriyet.... **Eğitim, İrşad ve Ahlâk:** Da'vet-i İslâmî aôr Us key Mutâlibât; Da'vet-i İslâmî kiya he; Da'vet-i İslâmî meyn Havâtîn ka Hisse; Da'vet-i İslâmî Us key Usûl Tarîk-i Kâr aôr Muktaziyât; Gelin Bu Dünyayı Değiştirelim; Neya Nizâm-ı Ta'lîm; İslâmî Nizâm-ı Ta'lîm; Dinü'l-Hak; Kadiyanilik Nedir ?; İslâm Tarihinde İlk Defa Resmen Din Dışı İlan Edilen Mezheb; İslâm aôr Adl-i İctimâ'î; Müselmân aôr Mevcûde Siyâsî Keşmekeş.... **Siyer ve Tarih:** Tarih Boyunca Tevhid Mücadelesi ve Hz. Peygamber'in Hayatı; Sîret-i Hâtem-i Rusul; Nübüvvet-i Muhammedî ka Aklî Sübût; Dekken ki Siyâsî Tarih; Hindustan meyn Müslim Ekalliyet ka Müstakbel; Sâniha-i Mescid-i Aksa; Selçuklular Tarihi; Samarna meyn Yunani Mezâlim; Turkî meyn İsbâiyyôn ki Hâlât... **Cemaat-i İslami:** Cemaat-i İslâmî ki Davet; Cemaat-i İslâmî ki İntihâbî Ciddü Cehd Us key Mekâsîd aôr Tarîk-i Kâr; Cemaat-i İslâmî Us ka Maksad, Târih aôr Lâiha-i Amel; Münîr Riport per Cemaat-i İslâmî ka Tabsıra.... **Müteferrik Konular:** Hakikat-ı İslâm; Hakikat-ı Savm u Salât; Kitabu's-savm; Hakikat-ı Hac; İd-i Kurbân; Mes'ele-i Kurbânî: Şer'î aôr Aklî Nutka-i Nazar sey; İsbât-ı Kurbân be Âyât-i Kur'ânî; Hakikat-ı Cihâd; Hitabeler; Meseleler ve Çözümleri; Mekâtib-i Zindan...

3. Mevdûdî'nin İslâm Anlayışının Dini, Siyasi ve İctimâî Yansımaları

Mevdûdî sadece bir ilim ve fikir adamı değildir. O, karizmatik teşkilatçı ve organizatör yapısı ile de döneminin pek çok ilim ve fikir adamının önündedir. Gerek gazeteciliğe başladığı yıllarda gerekse Pakistan devletinin kurulmasını önceleyen 10 yıl içerisinde pek çok ciddi organize faaliyeti içerisinde yer almıştır. O işi tek başına yapan ve kendi gücü ile hareket eden bir şahsiyet değil, ekip kuran ve ekibini motive edip harekete geçiren bir liderdir. Pathankot'ta kurdukları Dârü'l-İslâm adlı merkeze bu işi iyi yürütebilecek genç ve kabiliyetli kişileri davet etmiş ve onlarla iş tutmuştur. Bir süre yakın arkadaşı olan ve harekette kendisinden sonra ikinci adam görevini üstlenen büyük âlim Emin Ahsen Islâhî bunlardan biridir. Islâhî Dârü'l-İslâm'da yürütülen eğitim faaliyetlerinde çok önemli roller üstlenmiştir. Çalışmalarını 1939'dan sonra 1941'e kadar Lahor'da sürdüren Mevdûdî'nin Tercümânü'l-Kur'ân dergisinin 1941 yılı Nisan sayısında

"Ek-Sâlih Cemâat ki Zarûret (Salih Bir Cemaatin Gerekliliği)"¹⁹ adıyla yayımladığı makâle yeni bir dönemin de başlanıcı sayılır. O bu yazısında tartışmaya açtığı genel nitelikli düşüncelerini paylaşacak olanları 24 Ağustos 1941 tarihinde Lahor'da istişare toplantısına davet etti. Bazı kimselerle de özel olarak irtibata geçildi. Toplantıya Ebû'l-Hasen Ali Nedvî, Emin Ahsen İslâhî ve Muhammed Manzûr Nu'mânî'nin de içinde bulunduğu yetmiş beş kişi katıldı ve heyet yeni oluşumun yapısı hakkında sürdürdükleri görüşmeler sonunda adına Cemâat-i İslâmî dedikleri yeni bir hareket vücuda getirdiler (26 Ağustos 1941). O tarihte 38 yaşında olan Mevdûdî zamanın kıt imkanlarına rağmen ortaya koyduğu teşkilatçılığı ile bu zor işi başarmıştı. Cemaat 1941-1947 arasında Pathankot'ta eğitim programlarını sürdürdü ve gençlerle ilgili projeler üzerinde duruldu. Pakistan'ın kuruluşu ile Pakistan'ın Lahor şehrine intikal eden hareketin yaptığı ilk işlerden biri İslâmî Cem'iyet-i Talebe adıyla gençlere yönelik bir birim kurmak oldu (23 Aralık 1947). Bu birim sonraki dönemde Pakistan'ın en etkili genç teşkilatı oldu. Üniversitelerde ve diğer okullarda gençliğin İslâmî bir şuura kavuşması ve kendi arasında teşkilatlanması için çaba sarf etti.

Mevdûdî etkili bir hatipti ve düşüncelerini çok rahat anlatabiliyordu. Bu sebeple konferans onun en etkili iletişim yollarından birisiydi. Onun 1000'i aşkın konferans verdiği bilinmektedir. Bunlardan 700 kadarının kayıtları mevcut olup bir kısmı neşredilmiştir.²⁰ Mevdûdî'nin üzerinde durduğu bir başka konu görüşlerini sadece dönemin Urduca'yı bilen insanlarına açmak yerine tüm dünyaya

19 Mevdûdî'nin bu yazısında bazı noktaları aşağıya alıntılanmak istiyoruz:

"(...) Eğer zamanında böyle bir salih cemaat ortaya çıkarsa, şüphesiz insanoğlu yeni bir karanlık devirde boğulmaktan kurtulabilecektir. Aksi halde insanoğlunu derin ve karanlık bir çukura düşmekten hiçbir güç kurtaramaz. İnsanoğlu bugün çok büyük bir faciayla karşı karşıyadır. İnsanlar birbirlerini aç kurtlar gibi yırtıp parçalamaktadır. Böyle bir vahşete insanoğlu karanlık çağlarında bile şahit olmamıştır. Bu neo-pagan medeniyetin insanın hemcinsine karşı sergilediği vahşet hayvanları bile utandırır. İlim ve hikmetin sonucu, bugün ölüm kusan uçaklar ve insanları paramparça eden tanklar şeklinde ortaya çıkmıştır. Teşkilatlanma yeteneği büyük ordular oluşturmak şeklinde kullanılmaktadır. Sanayileşmenin en büyük sahası da silah icad ve imal etmeye yöneliktir. Medyanın ve haberleşmenin en büyük hedefi ve faaliyetleri, dünyada yalanın ve milletlerarası nefretin yayılmasıdır. Bu sözde medenî ilerleme, insanoğlunu kendi yeteneklerinden ve faaliyetlerinden soğutmak ve ye'se sevk etmek için yeterlidir. Bunun neticesinde, insanoğlu bundan bıkarak kalbi kırık bir şekilde yeniden asırlar boyunca karanlıkta kalabilir.

Yukarıda da beyan ettiğim gibi, buna engel olabilecek tek şey, salih bir nazariyenin ve ona kendini adanmış salih bir cemaatin ortaya çıkmasıdır. (...)

Gerçekten bugün dünyanın geleceği insanoğlunun Hak nazariye ile buluşmasına ve salih bir cemaatin bu nazariyeye samimiyetle inanıp, onun uğruna ve Allah nızası için her şeyi kurban edebilecek iradeyi gösterebilmesine bağlıdır.

Bize deniliyor ki: "Efendim bu devirde bu gibi inanç sahipleri nerede? Onlar mübarek bir devrin insanlarıydı." Acaba onlardan sonra Yaratan o modeli rafa mı kaldırmış? Fakat bu bir vehimdir. Ve böyle evham sahipleri aslında ye'se düşmüş kimselerdir. Dünyada her devirde değişik kabiliyet ve özelliklere sahip insanlar bulunmuştur ve bugün de bulunmaktadır. Münâfıklar, zayıf iradeli ve rahat hayata düşkün insanlar her devirde vardı ve bugün de var. Bunların yanı sıra öyle insanlar da vardır ki, bir defa bir şeye inanırlarsa, onun için her türlü fedakârlığı göze alabilirler. Bugün kendiniz de buna şahit olabilirsiniz. (...)" Yazının tümünün tercümesi için bkz. Kayani, "Ebu'l-A'lâ Mevdûdî'nin Siyasal ve Toplumsal Görüşleri", s. 128-137.

20 Muhammed Ammâra, *Ebû'l-A'lâ el-Mevdûdî ve's-sahvetü'l-İslâmiyye*, Dârü's-Şuruk, Kâhire- Beyrut 1987, s. 70.

açmak olmuştur. Bunun için onun Urduca olarak kaleme aldığı kitaplar İngilizce ve Arapça'ya çeviliyor, hem Pakistan'da hem de dünyanın başka ülkelerinde yayımlanıyordu. Kitapların çevirisi genellikle Mevdûdî'ye yakın kimseler tarafından yapılıyor, belki de onun kontrolünden geçtikten sonra yayımlanıyordu. Bunlar arasında Hurşid Ahmed'in (Khurshid Ahmad, d. 1932) adı İngilizce'ye yapılan çevirilerde Halil Ahmed Hâmidî'nin (ö. 1994) adı ise Arapça'ya yapılan çevirilerde öne çıkmaktadır. Her iki mütercim ile şahsi görüşmelerim olmuş ve fikir alışverişinde bulunmuşumdur. 1977 yılına kadar 48 kitabı Arapçaya, 43 kitabı Bengalceye ve 34 kitabı İngilizceye çevrilip yayınlanmıştı. Onun İngilizceye çevrilen eserleri büyük oranda yine Cemaat-i İslâmî tarafından Lahor'da kurulan Islamic Publications Limited, İdâre-i Tercümânü'l-Kur'ân, İdare-i Maarif-i İslami adlı yayınevlerinde veya Cemaat mensupları tarafından sonraki yıllarda İngiltere'de kurulan The Islamic Foundation adlı vakıf tarafından yayımlandı.

Mevdûdî'nin bu girişkenliği ve teşkilatçılığı sebebiyle İslâm dünyası ve Batı onun görüşleri ile çok erken bir dönemde tanışma imkanı buldu. Mevdûdî hayatta iken İngiltere'nin Leicester şehrinde kurulan The Islamic Foundation (İslâm Vakfı, 1973) ile İslamabad'da kurulan Institute of Policy Studies (Siyasal Araştırmalar Enstitüsü, 1979) gittikçe büyüyen ve sağlam bir çizgi takip eden önemli kuruluşlardandır. Her iki kurum da cemaat ile ilişkisini esnek tutmuş ve cemaatin kurumu görüntüsü vermemeye çalışmıştır.

Mevdûdî görüşlerinin bilinmesinden ve tartışılmasından korkan bir alim değildir. O bir yandan kendisine gelen sorulara cevaplar verirken öte yandan da hakkında ileri sürülen eleştirilere abartıdan uzak bir biçimde cevaplandırıyordu. Onun cevapları incelendiğinde "kavga yapmak isteyen tartışma heveslisi" bir kişinin üslubu yerine muhatabını ikna etmek isteyen sakın ve vakarlı bir ilim adamının tavrı gözlenir. Bazı aşağılayıcı ve tahkir edici eleştirilere iltifat etmediği ve benzer bir üslup kullanmadığı da görülmektedir.²¹

Mevdûdî eserleri ve verdiği mücadele ile çok kısa zamanda İslâm dünyasında tanındı ve uluslararası davetler aldı. Düşünce tarzı itibarıyla Suûdî rejimi ile bir uyum arzetmemesine rağmen Suudi Arabistan Devleti ona iltifat etmiş ve başta Medîne'de kurulacak olan İslam Üniversitesi olmak üzere yapacağı İslâmî faaliyetlerde ona fikir sormuştur. Aralık 1961'deki toplantıda Mevdûdî, böylesi bir üniversitede İslâmî ilimlerin yanında iktisat ve yabancı diller gibi bazı derslerin de programa konulması ve dört mezhebe göre eğitim yapılması gerektiğini ifade etti ve teklifi on ikiye karşı on sekiz oyla kabul edildi. Suûdî Arabistan merkezli uluslararası İslâmî teşkilatlardan olan Râbitatü'l-Âlemi'l-İslâmî'nin de bir üyesi olan Mevdûdî burada önemli kararların alınmasında etkin oldu. Aynı şekilde

21 Pakistan'da Mevdûdî eleştirisi ve Mevdûdî'nin bunlara verdiği cevaplar için bk. Bulgur, Durmuş, "Pakistan'da Mevdûdî Eleştirisi", *Mevdûdî: Hayatı, Görüşleri ve Eserleri* [Ed.] Abdulhamit Birşık, İnsan Yayınları, İstanbul, 2007, s. 141-230.

Mısır, Sudan, Türkiye gibi ülkelerde de dikkatle takip edilen Mevdûdî'nin Türkiye'ye ve Türkler'e karşı aşırı bir sevgisi vardı. Mevdûdî, Türkiye'nin bağımsızlık günü münasebetiyle Türk Edebiyatı Derneği'nin 29 Ekim 1965 tarihinde Lahor Senato Salonunda hazırladığı programda bir konuşma yaptı. Konuşmasında Türklerle Hindistan halkının tarihi bağlarına değinen Mevdûdî emperyalist güçlerin Türklerle Araplar arasına düşmanlık soktuğunu ifade etti²².

Kur'ân ki Çâr Bünyâdî Istîlâheyn (Kur'ân'ın Dört Temel Terimi) adlı kitabı ile Dînîyât adlı risalesi bir dönem İslâm dünyasının el kitabı olmuştur. Onun kitapları üzerinde yaptığımız bir inceleme bazı kitaplarının dünyanın bütün önemli dillerine çevrildiğini göstermektedir. Bu onun İslâm'a bakışının ve İslâmî konuları değerlendirmesinin kendisine özgü bir mahiyet arz ettiğini ve insanların dikkatini çekecek yeni unsurlar taşıdığını göstermektedir.

B. Mevdûdî Tarzı İslâm Anlayışının Türkiye'ye Girişi

Mevdûdî tarafından temsil edilen İslâm anlayışı İslâm dünyasının diğer bölgeleri ile birlikte Türkiye'ye de girmiştir. Urduca, Arapça ve İngilizce konuşan veya bu dilleri anlayan toplumlarda etkileşim daha hızlı ve doğrudan oldu, Türkiye gibi ülkelerde ise Mevdûdî'nin görüşleri araçlar vasıtasıyla ulaştı. Onu tanıyan az sayıda kişinin yazıp çizdiklerine ek olarak onun kitaplarını yayımlamak için kurulan bazı yayınevleri Mevdûdî'yi Türkiye'ye taşıdı. Mevdûdî'nin Türkiye'ye ulaşma biçiminde bazı anormallikler göze çarpsa da geneli itibarıyla sağlıklı görülebilir. Aşağıda bu sürece dair ayrıntılı bilgiler yer alacaktır.

1. Mevdûdî Döneminde İslâm Dünyasında Aksiyoner Fikirler ve Türkiye'ye Girişleri

Türkiye'li müslümanlar çok partili dönemin başlamasıyla Adnan Menderes'in Başbakanlığı yıllarında dini alanda meydana gelen serbestiyet ve rahatlama sonucunda dünyadaki İslâmî hareketler ile iletişime girmeye başladılar. Bunlar içerisinde Mısır menşeli İhvânü'l-Müslimîn hareketinin ve onun diğer Arap ülkelerindeki uzantılarının özel bir önemi vardır. Türkiye coğrafi olarak ve tarihi bağlar sebebi ile Mısır ile diğer yerlere oranla daha fazla ilgili idi. Özellikle burada bulunan Câmîatü'l-Ezher Mısır'ı bir cazibe merkezi kılıyordu. 1960'lı yıllarda buraya gelip okuyan çok sayıda Türk genci aynı zamanda Ezher içerisinde de yapılanan İhvan hareketi ile de tanışma imkanı buluyordu. İhvan hareketinin lokomotifleri olan Hasan el-Bennâ (1906-1949), Seyyid Kutup (1906-1966), Abdulkadir Udeh (1907-1954), Muhammed Kutup (d. 1919), Zeynep el-Gazzâlî (1917-2005), Said Havva (1935-1989), Fethi Yeken (1933-2009) gibi şahsiyetlerin eserleri Türkiye'de tercüme edilmeye başlayınca sadece eğitim maksadıyla Mısır'a gidenler değil Türkiyeli okumuş kesim de buradaki fikirlerden haberdar olmaya başladı.

22 Masudul Hasan, *Sayyid Abul A'la Maududi and His Thought*, II, 195-196.

Tercüme edilen eserler Türkiyeli okuyuculara farklı bir bakış verecek nitelikteydi. Mısır, Suriye ve Lübnan'daki ilim ve fikir adamları eserlerinde yeni bir dil kullanıyor ve yeni bir söylem geliştiriyorlardı. Bunlar Kur'an-ı Kerim'i merkeze alan ve onu bir dava ve aksiyon kitabı olarak gösteren söylemleri ile Türkiye'deki genç neslin kanını kıpırdatmaya başlamıştı. Seyyid Kutup'un 1952-1959 yılları arasında yazdığı daha sonra revize edip son halini 1965 yılında yayımladığı *Fî Zilâli'l-Kur'an* isimli tefsirinin 1968-1977 yılları arasında Türkçe'ye aktarılması da Türk okuyucular için yeni bir dönemin başlaması demekti. Bu dönemde yukarıda adlarını andığımız zevata ait çok sayıda aksiyoner kitap tercüme edilmiş ve genç neslin eline ulaşmıştı. Genç beyinler bu kitaplar sayesinde bir yandan inanca taalluk eden konularla tanışıyor öte yandan da Dârü'l-harb, Dârü'l-İslâm, Cihad, Hicret, Tâğut, Bel'am gibi kışkırtıcı kavramları içselleştirmeye çalışıyorlardı. Bu tür eserler klasik bir İslâm anlayışından çok mezhepleri ve meşrepleri merkeze almayan yeni bir bakış aşıyordu. Türk okuyucu bu eserlerdeki bakış açısı sebebiyle neredeyse Mısır'da, Suriye'de ve diğer Arap dünyasında olanla Türkiye'yi eşleştiriyor ve kendisini daha geniş bir coğrafyanın adamı olarak görüyordu. Aslında coğrafyalar farklı olsa da müslümanların karşılaştığı problemin özü ve mahiyeti benzerdi.

1960 yıllarda Mevdûdî de diğer dava önderleri ile eş zamanlı olarak Türkiyeli okuyucuların gündemine girmişti. Kuveyt merkezli Uluslararası Müslüman Öğrenciler Teşkilatları Federasyonu (IIFSO, International Islamic Federation of Student Organizations) Mevdûdî'nin ve diğer hareket önderlerinin kitaplarını içinde Türkçe'nin de olduğu dillere çevirterek dağıtmaya başlayınca Mısır'da, Suriye'de ve Pakistan'da tartışılan konular Türkiyeli okuyucuların da gündemine girmiş oldu. Bu eserler siyasilerden Milli Nizam Partisi (MNP) ve Milli Selamet Partisi (MSP) tarafından temsil edilen Milli Görüş hareketi tarafından Türkiye'de dağıtılıyordu. Mevdûdî'nin eserleri söz konusu edilince Salih Özcan'ı (d. 1929) ve onun kurduğu Hilal Yayınlarını hatırlamamak olmaz. Salih bey Türkiye'de İmam Hatip Okullarının ve yüksek din eğitimi veren Yüksek İslam Enstitülerinin açılması üzerine bu genç neslin bilgi ihtiyacının karşılanması amacıyla 1958 yılında Hilal Dergisi'ni çıkarmış ve 1960 yılında Hilal Yayınlarını kurmuştu. Salih Özcan Mevdûdî'yi, Ebü'l-Hasen Nedvî'yi ve başka dava önderlerini şahsen tanımaktaydı. O bu zevata ait eserleri getirterek tercüme ettirmeye başlamıştı. Ancak sürekli yeni eserler telif eden Mevdûdî'nin kitapları daha çok Irak asıllı Dr. Salih es-Sâmerrâî tarafından ona ve başka mütercimlere ulaştırılmaktaydı.

Altınoluk Dergisi'nden Fatih Uğurlu'nun Salih Özcan ile 1986 yılında yaptığı röportaj (Ekim, sayı: 8, s. 40 vd.) bize konuya dair ayrıntılı bilgiler vermektedir:

"Ülkemizde İslâmi Yayıncılık ve Onun Oluşumunda Katkıda Bulunan Seyyid Kutup, Hasan el-Benna, Nedvî, Mevdudî ve Muhammed Kutup gibi günümüz İslâm alimleri Türkiye'ye *Hilâl* dergisi ile girdi...

O günlerde yeni açılan İmam Hatip Okullarından yetişen gençler yeni bir bina yapacaklardı. Ama malzemeleri yoktu. Onların ufkunu açacak, onlara malzeme

391

Türkiye'de
İslâmcılık
Düşüncesi ve
Hareketi

olacak yeni kitaplar ve yeni yorumlar lazımdı. Ve bir gece tüm İslâm ülkelerindeki yaşayan İslâm alimlerinin eserlerini çevirtip Türkiye’de yayınlamağa karar verdim. Böylece onlara yapacakları bina için malzeme sağlamış olacaktım. Sanırım bunda da başarılı oldum.”

Salih Özcan’ın Hilal Yayınları’nın önderliğinde başlayan bu tercüme faaliyeti iyi bir okuyucu kitlesi toplayınca başka yayınevleri kurulmaya, kurulu yayınevleri Mevdûdî’nin kitaplarını yayınlamaya başladı. Bu yayınevleri için hem kazançlı bir işti hem de bu çalışmalar onları ruhen tatmin ediyordu.

2. Mevdûdî’den Yapılan Tercümeler ve Bunların Niteliği

Türkiye’de Mevdûdî’nin eserlerinin 1960’larda başlayan çevirileri yayıncılığa bir hareket getirdi ve ivme kazandırdıysa da bu tercümelerin sonradan dikkat çeken bazı zaafı o dönemde fazla önemsenmemişti. Zira tercüme edilen kitaplarda bulunan bazı keskin ifadeler ve etkileyici yorumlar okuyucu için tatmin edici geliyordu. 1960-1980 arasında üniversitelerde yeterli sayıda akademik çalışma da olmadığı için bu eserlerin tercümesi üzerine kalem oynatacak kimseler de yoktu. O dönemde Urduçadan çeviri yapanların başında Prof. Dr. Ali Genceli geliyordu. Bu zat birçok dil biliyor, Arapça, Farsça ve Urduçadan seri tercümeler yapabiliyordu.²³ Onun Mevdûdî’nin Urduca kitaplarını çevirdiği yıllarda Urduçadan çeviri yapabilecek derecede dile hâkim olan başka kimse olmadığı söylenir.²⁴ Mevdûdî’nin eserlerinin ilk defa akademik yönü de bulunan bu zat tarafından çevrilmiş olması bir şanstır. Sayın Genceli o yıllarda Türkiye’de İslâmî alanda müstakil eser telif eden ve makaleler yayımlayan az sayıda kalem erbabından biridir. Kitapları Toker Yayınlarında basılan Genceli’nin makaleleri ve siyasi yazıları Necip Fazıl’ın *Büyük Doğu* dergisinde ve diğer dergilerde yer almıştır. Konuya tercüme tekniği açısından bakacak olursak yapıldığı dönemler için yeterli kabul edilse de bugün için yeniden gözden geçirilmesi ve ona göre yayımlanması gereken tercümeler olduğunu söyleyebiliriz.

Mevdûdî’nin eserleri Genceli’den sonra uzun bir zaman orijinal dili olan Urduçadan çevrilmemiştir. N. Ahmed Asrar, Yusuf Karaca ve Muhammed Han Kayani tarafından yapılan az sayıda çeviri Urduçadan yapılmış ise de bu zevattan her birinin tercüme bakımından bazı zaafı bulunmaktadır. Bunların üçünü de şahsen tanımaktayım. Bunlar içerisinde N. Ahmed Asrar aslen şimdi Bangladeş dediğimiz Doğu Pakistanlıdır. Çok zaman önce Türkiye’ye gelmiş ve buraya yerleşmiş ve Türk vatandaşlığına geçmiştir. Pakistan Büyükelçiliği’nde muhtelif görevlerde bulunduğu ve devlet adına resmi mütercimlik yaptığı bilinmektedir. Yaptığı çevirilerin büyük bir kısmında özensizlik, bilgi hatası sebebiyle yanlış dipnotlar ve yazım hataları mevcuttur. Ne var ki tercümelerine “Urduca aslından çeviren” ibaresini ekleyerek kendisini aklamaya çalışmıştır. *Sünnetin Anayasal*

23 Talu, Mehmet, “Neden Türban”, 12 Eylül 2012 (<http://nedenturban.blogspot.com>); <http://www.tahavi.com/tesettur/024.html> (10 Ağustos 2013).

24 bk. http://www.sanatalemi.net/kose_yazi.asp?ID=5070 (10 Ağustos 2013).

Niteliği (Bengisu Yayınları, İstanbul 1997) adıyla çevirdiği eserdeki hatalar İbrahim Hatiboğlu tarafından haklı bir eleştiri konusu yapılmış,²⁵ eser başka iki yazar tarafından aslına uygun olarak *Sünnetin Anayasal Konumu* adıyla yeniden çevrilmiştir. *Tefhîmü'l-Kur'ân*'ı İnsan Yayınlarının yayımlamasından sonra yeniden tercüme eden bu zatın eserin piyasaya çıkan ve hemen geri çekilen çevirisinde ise çok fahiş hatalar vardı. Bu çeviri redakteden geçip yayındı ise de önemli hatalar varlığını sürdürmüştür. N. Ahmed Asrar'ın çevirilerinin tamamına ihtiyatla yaklaşmak gerekir.

Yusuf Karaca samimi İslâmî kişiliği ve maddi konulardaki müstağni konumu ile bilinmektedir. Kendisinin tercüme işini bir geçim kapısı değil bir hizmet alanı olarak gördüğünü bilmekteyiz. Leknev'deki öğrencilik yıllarında elde ettiği Urduca'yı sonraki yıllarda devam ettirmiş ve pratik Urduca bakımından iyi bir seviyeye gelmiştir. Kendisinin gerek akademik hayattan uzak oluşu gerekse bu dili bir dil öğrenme profesyonelliği ile öğrenmeyişi gerekse başka sebepler tercümelerinde bazı hoşnutsuzlukların meydana gelmesine sebebiyet vermiştir. Muhammed Han Kayani ise Pakistan asıllı olmasına ve Türkiye'de çok uzun bir zamandan bu yana yaşamış olmasına rağmen tercümelerinden beklenen sonuç elde edilememiştir. Onun adı büyük oranda *Tefhîmü'l-Kur'ân* tercümesinde öne çıkmakla birlikte Mevdûdî'nin mealini de müstakil olarak yayımlamıştır. Özellikle Türkçe noktasından sıkıntılarının bulunduğu ve tercümede gösterilmesi gereken asla bağlılık noktasında zafiyeti olduğu göze çarpmaktadır. Ancak onun Mevdûdî sevgisi ve İslami kişiliği her türlü tartışmanın üstündedir.

Urducadan tercüme yapanlar arasında yer alan Mahmut Osmanoğlu uzun yıllar Pakistan'da yaşamış bir dava adamıdır. Türkiye'ye döndükten sonra yaptığı tercümeler gerek asla uygunluk gerekse okunabilirlik ve akıcılık bakımlarından yeter not almaktadır. Daha önce tercümesi yapılan eserlerden bazısını yeniden tercüme etmesi eski tercümelere olan itimatsızlık sebebiyledir. Urdu Dili ve Edebiyatı hocası akademisyen Doç. Dr. Durmuş Bulgur tarafından yapılan tercümeler de oldukça iyidir. Kendisi *Sünnetin Anayasal Konumu*'nu ve Kur'ân mealini Türkçeye kazandırmıştır. Pakistanlı Halid Zaferullah Daudi sayın Bulgur'la *Sünnetin Anayasal Konumu* kitabının tercümesinde beraber çalışmıştır.

Bilebildiğimiz kadarı ile Mevdûdî'nin eserlerinin aşağıda adlarını anacağımız 50'yi aşkın mütercimi bu eserleri ya İngilizceden ya da Arapçadan çevirmişlerdir. Yukarıdaki mütercimlerden Genceli ve Asrar'ın İngilizce ve Arapçadan da tercümeleri vardır. Arapça ve İngilizceden tercüme yapan bu mütercimlerin isimlerini vererek bunları tanıtmak istiyoruz. Zira şu ana kadar böylesine geniş bir liste ortaya konmamıştır:

Akif Nuri (Bekir Karlığa), Rasim Özdenören, A. Ali Genç, Halil Zafir, Halil Günenç, Çetin Manisalı, Mikail Bayram, Mehmed Aydın, Ramazan Yıldız, Serdar

25 İbrahim Hatiboğlu, "Sünnetin Anayasal Niteliği", *İslam Araştırmaları*, sayı: 1, 1997, s. 231-235.

Güzey, Abdülkadir Şener, Memiş Tekin, Raid Erkan, Abdulvahab Çimenli, Mustafa Özel, Süleyman Güzel, İhsan Toksarı, Yüksel Durgun, Mehmed Söylemez, Cahit Köytak, Ali Zengin, İbrahim Düzen, Mustafa Topuz, Bekir Başarıcı, Osman Cilacı, İsmail Kaya, Bayram Kolsuz, Ebubekir Doğan, İlhan Akçay, Hüseyin Südi Erdoğan, Tüzün Demirer, Muhammed Tarık Bugra, Ali Arslan, H. Burhan Arslanoğlu, A. Hamdi Chohan, Ahsen Batur, Necmeddin Gevri, Filiz Handan Türedi, Nurettin Temiz, M. Hasan Beşer, Salih Özcan, Beşir Eryarsoy, Harun Ünal, Yaşar Şahin, Mehmed Bayrak, Hülya Afacan, Süleyman Akyüz, Faruk Yılmaz, Ömer Turan, Namık Yazıcı, Ahmet Seçkin, Turgut Beyaz, Yakup Zehra.

Mütercimlerin isimlerini tek tek incelediğimizde aralarında profesör ünvanı ile emekli olmuş kimseler olduğu gibi tercüme işine amatörce ilgi duyanlar hatta yayınevinin takdir edeceği meblağa kanaat getirerek tercüme edenler de bulunmaktadır. Mevdûdî gibi dili çok iyi kullanan birinin eserlerinin aynı ciddiyet ile ele alınması ve tercüme edilmesi gerekirken bu özenin gösterilmemesi tabii ki üzüntü vericidir. Ancak yine de bu kadar fazla sayıda ismin Mevdûdî’nin eserlerine ilgi duyması ve Türkçe’ye tercüme etmesi başka bir yazara nasip olmayacak bir mazhariyettir.

Günümüzde olması gereken ülkemizde İslâmî alana ilgi duyanlar tarafından tanınan Mevdûdî’nin önemli eserlerinin yeniden ele alınması ve layık ile yeniden çevrilmesidir. Bunlar içerisinde *Tefhîmü’l-Kur’ân*’ın özel bir yeri vardır. İnsan Yayınları bu eseri yeniden tercüme ettirmek için bir girişim başlatmış ancak daha neticelenmemiştir. İSAV, İSAM, KURAV gibi müesseselerin bu işlere el atması tercüme işine daha fazla ciddiyet kazandıracaktır. Artık konu ideolojik olmaktan çıkmış bir tarihi vakıa halini almıştır. Bu sebeple yapılacak işi İbn Kayyım el-Cevziyye’nin bir eserini çevirtmek ile eşdeğer görmek gerekecektir.

C. Mevdûdî İslâmcılığının Türkiye’de Algılanışı ve Türkiye İslâmcılığına Etkisi

Mevdûdî’nin düşünceleri Türkiye’de genellikle olumlu karşılanmış olmakla birlikte az bir kesim onu dini tahrif etmek, yeni bir mezhep ihdas etmek, İslâm geleneğini bozmakla suçlamıştır. Aşağıda bu her iki eğilime sırasıyla temas etmek istiyoruz.

1. Mevdûdî’nin İslâm Anlayışına ve Düşüncelerine Olumlu Bakanlar

Türkiye’nin Mevdûdî’ye ilgi duyduğu onun eserlerinin tamamına yakınının 50’yi aşkın mütercim tarafından Türkçe’ye çevrilmesinden de anlaşılmaktadır. Hatta bazı eserleri birkaç defa çevrilmiş ve onlarca defa basılmıştır. Bu eserlerin çevirisinde organize bir güç de yoktur. İş tamamen arz talep dengesi içerisinde gönüllü olarak gitmiştir. Bundan 9-10 yıl kadar önce yaptığım bir araştırma bana o güne kadar Türkiye’de en fazla basılıp satılan tefsirin *Tefhîmü’l-Kur’ân* olduğunu göstermiştir. Üstelik bu eser İnsan Yayınları gibi sivil bir kurum ta-

rafından tercüme ettirilerek yayımlanmıştır. Bu eserin çok fazla okunduğunu ve -aşağıda temas edeceğimiz marjinal bir tepkinin dışında- akademik dünya dahil bütün kesimler tarafından iyi karşılandığını da bilmekteyiz. Ankara İlahiyat Fakültesi tefsir öğretim üyelerinden Salih Akdemir'in *Tefhîmü'l-Kur'ân*'i Türkçe'ye kazandırılan en iyi tefsir olarak görmesi²⁶ bizce de doğrudur. Bunun nedeni Tefhîmü'l-Kur'ân'ın 1000 yıl öncesine takılmaksızın dinamik bir Kur'ân yorumu sunmasıdır.²⁷

Mevdûdî'nin fikirleri Türkiye'de farklı çevrelerde farklı tepkilerle karşılanmış, farklı etkiler ve tepkiler meydana getirmiştir. Öncelikle ilmi-akademik dünyaya bakmakta yarar vardır. Mevdûdî'nin eserlerinden üçte birinin akademik kariyeri olan mütercimler tarafından tercüme edilmiş olması ciddi bir artı değerdir. Ayrıca Türkiye'de Mevdûdî üzerine yapılan araştırmalardan herhangi birinde Mevdûdî'nin İslâm dışı görüşleri olan aşırı bir yazar ve fikir adamı olarak ortaya konmamış olduğunu da ifade etmek gerekir. Akademik çalışmaların çoğunda Mevdûdî'nin kendisine özgü bir tarzı ve düşünme biçimi olan bir ihyacı ve yenilikçi olarak tanıtılmaktan öte bir vasıfla anıldığını bilmiyoruz. 15 yıl öncesine kadar hakkında müstakil akademik bir inceleme bulunmaması onun lehinde de yorumlanabilir aleyhinde de. Mevdûdî İslâm dışı aşırı görüşleri olan bir modernist veya fesatçı olsaydı kitaplarının tercüme edilmesinden hemen sonra aleyhinde müstakil akademik eserler telif edilebilirdi. Ama böyle çalışmalar olduğunu bilmiyoruz. Ayrıca o dini açıdan tehlikeli bir kişiliğe sahip olsaydı akademik dünyaya mensup ilim adamları o netameli günlerde onun eserlerini tercüme etmeye yönelmezdi. M. Emin Saraç gibi günümüz Türkiye'sinde tavizsiz bir Ehli sünnet âliminin onun tefsirini tercüme edenlerden biri olması da dikkate değer bir konudur. Kitapları okunduğu halde hakkında geniş çerçeveli olumsuz şeyler yazılmaması netice itibarıyla onun lehine bir sonuçtur. Sevinerek belirtmemiz gerekir ki son 15 yıl içinde Mevdûdî ve eserleri hakkında çok sayıda tez yapılmış ve makale hazırlanmıştır ve bunların kahir ekseriyetinde onun İslâm medeniyetine olumlu katkısından söz edilmektedir. Akademik dünya onun Kur'ân tefsirine yaptığı olumlu katkılar üzerinde özellikle durmaktadır.

Akademik dünya dışında kalan entelektüel kesim ise ondan fazlasıyla müteessir olmuştur. Bunları da kendi arasında farklı kategorilere ayırabiliriz. Bunlardan ilki akademik dünya ile ilgisi olmayan siyaset ile de aktif olarak uğraşmayan okumuş kesimdir. Bunlar içerisinde öğretmen, mühendis ve hukukçuların payı yüksektir. Bu konuda ciddi bir sosyolojik çalışma olmamasına rağmen şahsi gözlemlerimiz ve dolaylı okumalarımız bu kesimin Mevdûdî, Seyyid Kutup, Ali Şeriatî gibi zevatın kitabını okuyarak keskinleştiğini göstermektedir. Bunlar özellikle

395

Türkiye'de
İslâmcılık
Düşüncesi ve
Hareketi

26 Salih Akdemir, "Cumhuriyet Döneminde Yayımlanan Türkçe Telif ve Tercüme Tefsirler Üzerine Bir Değerlendirme", *İslâmi Araştırmalar*, II/8, Ankara 1988, s. 34.

27 Tefsirin tanıtımı ve tefsirciliği için bkz. Birşık, *Hind Altkıtası Düşünce ve Tefsir Ekolleri*, s. 292-306; Mustafa Özel, "Bir Yirminci Yüzyıl Müfessiri: Mevdûdî", *Mevdûdî: Hayatı, Görüşleri ve Eserleri* (ed. Abdulhamit Birşık), İnsan Yayınları, İstanbul, 2007, s. 43-61.

1970-1985 arasında adlarını andığımız dava adamlarının eserlerini okuyarak yetiştirilmişlerdir. O dönemde Türkiye'de Türk müellifler tarafından yazılan ciddi fikir kitapları yok denecek kadar azdı. Bu sebeple genç entelektüel kesim fikri açlığını Mısır ve Pakistanlı mütefekkirlerin eserleri ile karşıyorlardı.

1970'li yıllarda ve sonrasında siyaset ile ilgilenen İslamcı grubun başını Milli Nizam ve Milli Selamet partileri çekmektedir. Kurulduğu günden itibaren Pakistan ile iyi ilişkiler kuran Milli Görüş Hareketi siyaset olarak da Cemaat-i İslâmî'ye benziyordu. Şu kadar var ki Cemaat-i İslâmî Pakistan toplumunun ürünüydü ve daha dindar bir kadroya sahipti, kurucusu ise müellefatı olan bir İslâm âlimiydi. Milli Görüş Hareketi ise katı devrim kanunları ile çepeçevre kuşatılmış bir atmosferde siyaset yapmaya çalışan ve dindar bir akademisyen mühendis tarafından yönetilen bir hareketti. Bu önemli farklara rağmen Türkiye'nin İslâm'a olan açlığı Milli Görüş Hareketi'ni daha güçlü prensiplere sahip Cemaat-i İslâmî'den daha başarılı kılmıştır. Cemaat-i İslâmî'nin başına Kadı Hüseyin Ahmed'in geçmesinden sonra iki defa kapatıldıktan sonra Refah Partisi adıyla siyasete giren Milli Görüş Hareketi, Cemaat-i İslâmî ile daha sıcak ilişkilere girmiştir. Partiler önemli toplantılarına ve kongrelerine diğer partiden mümkünse en üst düzey katılım sağlıyor ve birbirini güçlendirmeye çalışıyorlardı. Milli Görüş Hareketi bir dönem çok sayıda genci Pakistan'da okumak üzere göndermiş ve onları Cemaat-i İslâmî'ye emanet etmişti. Pakistan'da eğitim görenlerden bazıları sonraki yıllarda Refah, Fazilet ve Saadet partileri içinde aktif görevler de almıştır. Her ne kadar Cemaat-i İslâmî, Türkiye'de Necmettin Erbakan'ın temsil ettiği Milli Görüş Hareketi'nin başarılı olması sebebiyle ondan taktik alma ihtiyacını duymuşsa da Milli Görüş Hareketi'ni fikren besleyen kaynaklardan biri Mevdûdî ve eserleridir. Mevdûdî ve ihvan hareketinin liderlerini okuyan pek çok ülkede İslamcılık radikalliğe doğru evrilirken Milli Görüş'ün ılımlı ve demokrat İslâm'ı yeğlemesi belki de Mevdûdî'nin en çok sevineceği bir neticeydi.

Necmettin Erbakan'ın Türkiye'de yapılan siyasi faaliyetleri cihad olarak adlandırmasını cihadın dindeki yerine de Mevdûdî'nin *İslâm'da Cihad* adlı kitabında bulunan bir hadisten delil getirmesini burada anmak istiyoruz:

Sahabeler sordu: "Ya Resûlullah! Namaz dinin direği, cihat zirvesidir, buyuruyorsunuz. Cihat gibi ecir büyük başka bir ibadet var mı?" Efendimiz buyurdu ki; "Ömrünüz boyunca gece gündüz ibadet etmeye gücünüz yeter mi? "Hayır Ya Resulullah dediler." Efendimiz buyurdu "Eğer ömür boyu gece gündüz ibadet etseydiniz yine cihat sevabı alamazdınız."²⁸

Nureddin Şirin Saadet Partisi'nin kongresinden sonra 20 Temmuz 2010 tarihinde yazdığı bir makalede Milli Görüş Hareketi ile Mevdûdî'nin düşüncelerinin ilişkisine şöyle temas eder:

28 <http://www.ivedihaber.com/haber/1554-siyaset-genclik39ten-erbakan39a-3939sadalet3939ziyareti.html#ixzz2TfwdAugS> (25 Nisan 2013).

“... Bazı kardeşlerimiz bize, Milli Görüş ve Erbakan hocadan söz ettiğimizde, İmam Hasan El Benna, Şehid Seyyid Kutub, Allame Mevdudi, İmam Humeyni vb. önder şahsiyetleri, İslami hareket liderlerini hatırlatarak, bu önderlerin gösterdiği yol ve istikamet varken, Milli Görüş vurgusu yapmanın bir yanlığı olduğunu, Milli Görüş hareketinin kimlik ve misyonu ile söz konusu önderlerin ortaya koydukları mücadele yolunun birbiriyle çeliştiğini ifade ederek, bizi sorguluyor, eleştiriyor, bundan da öte, gittiğimiz yoldan sapmakla suçluyorlar.

Bu kardeşlerimizi iyi niyetli görerek, kendilerine şunu hatırlatmak isterim. Türkiyeli Müslümanlar İmam Hasan el Benna’yı, Şehid Seyyid Kutub’u, Allame Mevdudi’yi, Abdulkadir Udeh’i, Muhammed Kutub’u Milli Görüş Hareketi içinde tanıdılar; Milli Görüş Hareketi vesilesiyle, bu hareketin sağladığı imkan ve vasıtalarla bu şahsiyetlerin fikirleri, mücadeleleri ve şahsiyetlerini öğrendiler. Milli Görüş Hareketi Türkiyeli Müslümanlardan, özellikle gençlerden İmam Hasan el Benna’yı, Allame Mevdudi’yi tanınmasını, onların eserlerini takip etmesini, onların fikirleriyle donanmalarını istedi; buna çalıştı, bunu teşvik etti.

Örneğin, merkezi Kuveyt’te bulunan IIFSO (Uluslararası Müslüman Öğrenciler Teşkilatları Federasyonu) tarafından basılan Türkçe eserler, Milli Görüş aracılığıyla Türkiyeli Müslümanların eline ulaşmıştı; bizler Şehid Seyyid Kutub’u, Şehid Abdulkadir Udeh’i, Muhammed Kutub’u, Muhammed Hamidullah’ı, öncelikle IIFSO yayınlarından tanıdık. Daha sonra onların eserleri Türkiye’deki yayınevleri tarafından basılmaya başlandı.

Şehid İmam Hasan El Benna’nın Risaleleri basılmaya başlandığında, Fizilalil Kur’an basıldığında bu eserleri Müslümanların alıp okumasını sağlayan, teşvik eden ve özellikle de gençlerin bu fikir ve idealler uğruna yetişmesini isteyen Milli Görüş hareketi idi.

Eğer bu aktardığım bilgilerin doğruluğunda şüphe eden ve yanıltıcı bilgi verdiğimizizi düşünen varsa, lütfen o dönemleri yaşayan büyüklerinden ve ağabeylerinden sorsunlar....”²⁹

Nureddin Şirin’in bu yazısı bize Milli Görüş Hareketi ile İslâm dünyasındaki dini hareketlerin ilgisini açık bir şekilde ortaya koymaktadır. Ancak daha önce de ifade ettiğimiz gibi Erbakan bu hareketlerden çok şey almakla birlikte Milli Görüş Hareketi’ni Türkiye’ye özgü bir hareket olarak dizayn etmiş, demokratik teamüllerin ve meşru bürokratik anlayışların dışına çıkıp gayri meşru bir yol izlememiştir. Ancak sistemin hatalarını ve eksikliklerini demokratik çerçeve içerisinde hep eleştirmiştir.

2. Türkiye’de Mevdûdî’nin İslâm Anlayışının Eleştirilmesi ve Nedenleri

Türkiye’de az bir halk desteğine sahip olan ancak mali durumları sebebiyle sesleri fazla çıkan bir kesim kendisine başta Mevdûdî olmak üzere 20 yüzyıl İslâm hareketinin önderlerine düşmanlığı yol olarak benimsemiştir. Bunların en ana konusu bu kişilerin dinin asıllarını bozduğu ve yeni bir din ihdas etmeye çalıştıkları, mezhepsiz olduklarıdır. Bunlar Türkiye’de sayıları beşi geçmeyen kişiler ve Hüseyin Hilmi Işık’tan feyz alan Işıkcılardır (İhlas ve Türkiye Gazetesi Grubu).

29 http://www.islamigundem.com/makale_print.php?id=532 (25 Nisan 2013).

Tek tek fertler olarak Ahmed Davudoğlu, Necip Fazıl Kısakürek ve Mehmet Şevket Eyyi’nin adı öne çıkarken Işıkçılar arasında ise Hüseyin Hilmi Işık, Ubeydullah Küçük ve Mehmet Ali Demirbaş’ın adından söz edilebilir. Tabii ki başkaları da vardır. Hatta zaman zaman İsmailağa Cemaatinin de Mevdûdî muhalifliği yaptığı gözlenmektedir.

Işıkçıların reisi Hüseyin Hilmi Işık için konu Ehli sünnetten olma veya olmama-
dır. Ehli sünnetten olmanın da kendisine göre tanımı vardır. Bir insan herhangi
bir şekilde eski kitaplara ve fetvalara göre hareket etmez ise dini ve imanı tehli-
kededir. O şöyle der:

“Kitaplı veya kitapsız herhangi bir kafır, müslüman olursa, Cehenneme girmek-
ten kurtulur. Hiç günahsız temiz bir müslüman olur. Fakat (Sunnî) bir müs-
lüman olması lazımdır. Sunnî olmak demek, Ehl-i sünnet alimlerinden birinin
kıtâplarını okuyup, öğrenip, imânının, sözlerinin ve işlerinin buna uygun olması
demektir. Dünyada bir insanın müslüman olup olmadığı sözlerinden ve işlerin-
den anlaşılır.”³⁰

“Müslüman olduğunu söyleyen veya cemaat ile namaz kılarken görülen bir kim-
senin müslüman olduğu anlaşılır. Sonra, bunun bir sözünde, yazısında veya
hareketinde, Ehl-i sünnet alimlerinin bildirdikleri iman bilgilerine uymayan
bir şey görülürse, bunun küfür veya dalâlet olduğu kendisine anlatılır. Bundan
vazgeçmesi, tövbe etmesi söylenir. Kısa aklı, bozuk düşüncesi ile cevap verip vaz
geçmezse, bunun sapık veya mürted olduğu anlaşılır. Namaz kılsa hacca gitse,
her ibadeti ve iyiliği yapsa da, bu felaketten kurtulamaz. Küfre sebep olan şey-
den vaz geçmedikçe, bundan tevbe etmedikçe, müslüman olamaz.”³¹

Bu cemaat içerisinde yer alanlar şeyhlerinin ortaya koyduğu çerçeveye göre ko-
nuyu daha da muşahhaslaştırmışlar ve Mevdûdî, Seyyid Kutup ve Muhammed
Hamidullah gibi zevat hakkında ağır ifadeler kullanmışlardır.

Ahmed Cevdet Paşa’nın aslı 19 sayfa olan *Faideli Bilgiler* adlı kitabını 448 sayfa-
ya çıkararak basan ve kitap arasına olur-olmaz bilgiler sıkıştıran Işıkçılar Mev-
dûdî hakkında “*Hindistan’daki dinde reformculardan, İngiliz casusu Ebûlula
el Mevdudi İskoç masonu idi.*”³² demektedirler. Bu kitabın başka bir yerinde
ise “*Selefi salihini techül etmek, beğenmemek küfür olur demişlerdir. Şimdi
Pakistanda Mevdudi ve Mısırdaki Seyyid Kutub ve Reşid Rıza gibi Mezhebsiz
kimseler ve bunların kitaplarını okuyarak aldanmışlar mezhepleri birleştirmeli
diyorlar.*”³³ denilmektedir. Buradaki bilgilerdeki yanlışlıklar kadar bu bilgileri
Ahmed Cevdet Paşa gibi mübarek bir zatın kitabı içinde vermeleri de büyük bir
vebaldir. Ortaya koydukları görüşlerin hiçbir ilmi dayanağı da yoktur. Hatta bu
grubun İslâmî bir endişe ile bu konularla ilgilendiğini söylemek de imkânsız de-

30 Hüseyin Hilmi Işık, *İman ve İslam*, İstanbul, 1980, s. 10 (Kitabın girişi).

31 Işık, *İman ve İslam*, s. 4 (Kitabın girişi).

32 Ahmet Cevdet Paşa, *Faideli Bilgiler*, Hakikat Kitabevi, İstanbul, 2001, 27. bs., s. 304.

33 Ahmet Cevdet Paşa, *Faideli Bilgiler*, s. 26.

recesinde zordur. Kendi yayınevlerinde İslâm dünyasındaki tartışmaları körükleyici eserleri yayınlamalarının neye hizmet ettiğini sormak gerekir.

Mevdûdî'yi ve diğer hareket önderlerini *Doğru Yolun Sapık Kolları* adını verdiği kitapta eleştiren Necip Fazıl Kısakürek'in bu durumunu izah etmek oldukça zordur. Zira kendisi modern dünyayı tanıyan dünyada olup bitenlerden haberdar olan aydın bir şair ve lider bir kişidir. Kendisi de bir hareket önderidir ve ortaya koyduğu bazı şeylerin katı anlamıyla Ehli Sünnet çizgisinde olduğunu ileri sürmek bir hayli zordur. Elinden bırakmadığı ve eleştirenleri haşladığı sigarasını hangi kategoride değerlendirebileceğimizi izah etmesi gerekir.

Mevdûdî ve emsallerinden beslenen Milli Görüş Hareketi'nin gazetesi *Milli Gazete*'de çok uzun bir zamandır yazı yazan hatta bazı kereler gazetede sütununa Mevdûdî muhalifliğini taşıyan Mehmet Şevket Eyyi'nin durumu havsalamayı zorlayan bir durumdur. Asıl konumuz bu olmadığı için yukarıda adları verilen zevatin görüşlerine kısaca temas etmek ve bazı görüşlerini alıntılar yapmak istiyoruz. Sayın Çağfer Karadaş'ın editörlüğümüzde hazırlanan kitap için kaleme aldığı "1950 Sonrası Türkiye Muhafazakarlığı ve Mevdûdî" adlı yazıda bunların görüşlerine ve eleştirilerine genişçe yer verilmiştir. Konunun ayrıntısı oradan incelenebilir. Çağfer Karadaş yazısında Necip Fazıl'ın eleştirileri ile ilgili bize şu bilgiyi vermektedir:

"Özellikle Gazzâlî'nin zaaf noktaları olarak "a. hadis ilminde zayıf olması, b. rasyonel bilimlerle zihnini fazlasıyla meşgul etmiş olması, c. tasavvufa olan fazla ilgi ve eğilimi" şeklinde üç nokta tespit edip bunları tenkit eden Mevdûdî'ye karşı, sufi gelenekten beslenen ve ona bağlılığı ile bilinen Necip Fazıl dozajı ağır eleştirilerde bulunur. Ona göre, Mevdûdî "...tasavvufu, yani Kainatın Efendisi'nin bâtin nurunu inkar etmiş ve hakikatte kendi metodu olan kara aklı İmam-ı Gazzâlî'ye mal etmek ve yermekle tezatların en gülüncüne düşmüş bulunur. 'Hadiste zayıf' demesi de, akılla aklı yenen büyük kahramanın iç kanal mevzuundan gösterdiği hadislere muhalefetinden doğuyor... Bende el yazısı mevcut bir şahadete göre de, bizzat bu şahidin 'mezhebiniz nedir?' sualine 'mezhebim yok' cevabını veren sapık..."³⁴

Necip Fâzıl Kısakürek *Doğru Yolun Sapık Kolları* adını verdiği kitapta Mevdûdî'yi şöyle acımasızca eleştirir:

"Merdudi ismini taktığımız Mevdudi, *İslamda İhya Hareketleri* isimli eseriyle İslam'da imha hareketinin temsilcilerinden biri... Çağdaşımız... İş gücü, Sünnet Ehli büyüklerine çatmak... Gördüğü sert tepki üzerine eserinin ikinci baskısında birtakım yumuşama alametleri göstermeye çalıştıysa da, çürük madeni hep aynı... Gerisi cila... Cemalettin ve Abduh'a hayran... İbn-i Teymiyye'ye ise kara sevdalı... "Sana nasıl geliyorsa öyledir!" hesabı, her zaman ve her türlü içtihadı

34 Çağfer Karadaş, "1950 Sonrası Türkiye Muhafazakarlığı ve Mevdûdî", *Mevdûdî: Hayatı, Görüşleri ve Eserleri* (ed. Abdulhamit Birışık), İnsan Yayınları, İstanbul, 2007, s. 245.

yer verme, ve ortalığı kargaşalığa verdiklerini iddia ettiği Sünnet Ehli alimlerini kötüleme..."³⁵

Milli Gazete'deki köşesinde kendisine has üslubu ve bakışı ile görüşler serdeden M. Şevket Eygi 09.06.2009 tarihinde yayımlanan "Mevdudî" adlı köşe yazısında mütedil bir üslup ile konuya temas etmektedir. Bütünlüğü bozmamak adına yazının tamamını aşağıya alıyoruz:

"Son kırk yıl içinde, ülkemizdeki İslâmî uyanış hareketine Pakistanlı Mevdudî kadar etkisi olmuş bir kimse yoktur. Kitapları dilimize tercüme edilmiş, fikir ve görüşleri desteklenmiş, ideolojisi ve doktrini benimsenmiş, reçetesi Türkiye'yi kurtaracak plan ve program olarak genç nesillere takdim edilmiştir.

Gençliğimde merhum Mevdudî'nin taraftarı ve hayranı idim. Hakkındaki tenkitleri öğrendikten sonra vaz geçtim. Aşırı hareket etmiyorum, "merhum" diyorum.

Mevdudî, klasik ve geleneksel mânada bir İslâm âlimi miydi? Bence değildi. Onun ağır basan tarafı Müslüman bir politikacı oluşuydu. Aktivist bir şahsiyetti. Bir parti lideriydi.

Pakistan'ın resmî ismi "Pakistan İslâm Cumhuriyeti"dir. Pakistan, kuruluş tarihinden bu yana hiçbir zaman gerçek mânada bir İslâm devleti olamamıştır. Bir İslâm devleti değildi ama anayasasında Şeriat'a aykırı kanun çıkartılamayacağı yazılıydı.

İşte Mevdudî böyle bir ülkede siyasî bir parti kurmuş ve uzun yıllar boyunca süren bütün gayret ve çabalarına rağmen başarılı olamamıştır. Partisi serbest seçimlerde çoğunluğun oyunu alamamış ve iktidara geçememiştir.

Mevdudî, başta kendi ülkesi Pakistan olmak üzere Ehl-i Sünnet uleması tarafından tenkit edilmiştir.

Mevdudî "Kur'ân'da Dört terim" adlı kitabında, üçüncü hicrî yüzyıldan sonra Müslümanların Kitabullah'ın dört ana terimi olan "Rab, İlah, Din, İbadet" konusunda doğru yoldan çıktıklarını iddia etmiştir. Onun bu haksız ve ağır iddiasına karşı çağımızın büyük Ehl-i Sünnet alimi Hindistanlı Ebu'l-Hasen en-Nedvî "İslâm'ın Siyasî Yorumu" (Bedir Yayınevi, 0212/519 36 18) adını taşıyan bir reddiye kaleme almış, Mevdudî'yi çürütmüştür.

Mevdudî hakkında Türkiye Müslümanlarının, doğru cevabını bulmak hususunda derin derin düşünmeleri gereken soru şudur:

Mevdudî'nin kendi vatanı Pakistan'da, bunca olumlu şartlara ve bol imkanlara rağmen başarılı olmayan ideolojisi, çare ve çözümleri, reçetesi Türkiye'de başarılı olabilir miydi?

Bence olamazdı. Zaten durum ortadadır.

Keşke, Türkiye'nin yakın tarihindeki İslâmî uyanış hareketi Mevdudî gibi bir aktivistin rengine boyanacağına, mesela Şeyh/İmam Şâmil'in 19'uncu asır Kafkasya'sındaki "Müridizm Hareketi"ne paralel bir meşrepte olsaydı.

35 Necip Fazıl Kısakürek, *Doğru Yolun Sapık Kolları*, Büyük Doğu Yayınları, İstanbul, 1990, 4. bs., s. 153.

Mevdudî'nin Ehl-i Sünnetten ayrıldığı birkaç noktayı arz edeyim.

İslâm'ı Anlamak kitabından imanın şartlarını beşe indiriyor, "Kadere iman" akidesini ve şartını zikr etmiyor.

Öncelikle bir din olan İslâm'ı, siyasî bir sistem olarak görüyor ve gösteriyor. Evet, İslâm'da din ve dünya ayrımı yoktur ama İslâm öncelikle dindir.

Ashab-ı kiramın bazısını ağır şekilde tenkit ediyor...

Tefhimü'l-Kur'ân'da şfaat meselesinde Vehhabîleri ve Selefilere geçen bir aşırılığa sapmıştır.

Ülkemizde hayli Mevdudî hayranı bulunmaktadır. Onların, hayran oldukları ve doktrinini benimsedikleri zata yöneltilen tenkitleri bilmelerinde hayır ve yarar vardır.

Kim bilir, belki de, Mevdudî'nin başarısızlığında, Ehl-i Sünnete aykırı aşırı ve şazz fikir, yorum ve görüşleri rol oynamıştır..

Sayın M. Şevket Eyiğ'nin bu yazısının diğer münekkitle göre daha seviyeli ve tutarlı olduğu açıkça görülmektedir. Eyiğ'nin eleştirdiği konuların eleştirdiği gibi olup olmadığı ayrı bir inceleme konusu olmakla birlikte eleştiri üslubu bizim için özellikle önemlidir. Değerli araştırmacı Çağfer Karadaş'ın Mevdûdî kitabı için kaleme aldığı yazısının değerlendirme kısmında eleştirilerde yer alan üslup sorununa dikkat çektiğini naklederek bu faslı kapatmak istiyoruz:

Yukarıdaki alıntılar, Muhafazakar kesimin önemli oranda bir üslup sorununun bulunduğu gerçeğini ortaya koymaktadır. Muhafazakarlar aslında geçmişe ve dinî metinlere saygılı, onlara harfiyen uyan kişi şeklinde bir imaj vermelerine rağmen özellikle Kur'an'da "Birbirinize lakap takmayın"³⁶ mealindeki buyruğu göz ardı ederek muhaliflerine yönelik tahkir ifade eden bir takım lakaplar takmaktan geri durmamaktadırlar. Sözelimi, Muhammed Abduh için 'Mason Abduh', Muhammed Hamidullah için "Baidullah" "Mösyö Hamidullah", "Mösyö Baidullah", Ebu'l-A'la Mevdudî için 'Mezhepsiz Mevdudî' ve 'Merdûdî', yine ismini vermedikleri bazı şahıslar için 'Şerrüddin', 'Yaygaracı', 'Zünnarlı Hoca', 'Süleyman Cadioğlu' onların sık sık kullandıkları lakaplardır. Aslında muhafazakarların 'eleştiri' olarak kaleme aldıkları söz konusu yazılar, bu haliyle geçmişin 'reddiye' üslubunu dahi geride bırakan 'kavga', 'tahkir' ve 'tezyif' görüntüsü vermektedir.³⁷

Sonuç

Bize göre Mevdûdî'yi ve onun başarısını sadece Cemaat-i İslâmî ile değerlendirmek adil bir değerlendirme olmaz. Mevdûdî'nin Hint alt kıtasındaki İslâmlaşmaya ve İslâmî değerlerin korunmasına olan katkısı ciddi bir şekilde araştırılmalı ve ondan sonra karar verilmelidir. Hatta Mevdûdî'nin düşüncesinin ve eserlerinin olmadığı bir Pakistan'ın bugünkü Pakistan olup olmayacağı da incelenmeye değer bir konudur. Toplumsal olaylarda bazı etkileri ve sonuçları matematiksel olarak ölçmek zordur. Bunları daha hassas kriterlerle ve ölçüm

36 el-Hucurât 49/11

37 Karadaş, "1950 Sonrası Türkiye Muhafazakarlığı ve Mevdûdî", a.g.e., s. 249-250.

aletleriyle ölçmek gerekir. Mevdûdî’nin faaliyet göstermeye başladığı 1947 sonrası Pakistan’ında onun gibi hem Batıyı ve Batılı değerleri hem de İslâm’ı ve İslâmî değerleri bilen kişi sayısı oldukça azdı. Siyasi arenada bulunanlar ya medrese ekolünün ya da Aligarh Muslim University ve diğer Batı tarzı üniversitelerin mensubu kimselerdi. Bunların modern dünya ile islami değerleri gerektiği nisbette bir araya getirip bir düşünce üretmesi bir hayli zordu. Mesela “Muhammed İkbal’den sonra ve ondan başka onun ayarında Mevdûdî’den başka adı anılan kimse var mıdır?” diye sorulacak olsa cevap muhtemelen “hayır” olacaktır. Bu bize Mevdûdî’nin Hint alt kıtasındaki gerçek yerini göstermektedir. Şu kadar var ki Hint İslam toplumu üzerinde proje üretilecek ve başarı sağlanacak kolay bir toplum değildir. M. Şevket Eyyi’nin Pakistan’daki siyasi başarısızlığı bütünüyle Mevdûdî’nin başarısızlığı ve davasının çürüklüğü ile eşdeğer görmesi bizce yanlıştır. Başka unsurların da bulunduğunu gözardı etmemek gerekir.

Mevdûdî kendi şahsını öne çıkaran bir mütefekkir ve siyasi figür olmamıştır. Hayatta iken kurulan hiçbir müesseseye kendi adını vermemiş ve verdirmemiştir. Lahor, Karaçi, İslâmad, Hindistan ve İngiltere’de açılan eğitim ve araştırma kurumlarından hiç biri onun adını taşımaz. Onun vefatından epey bir zaman sonra Lahor’da bir eğitim kurumuna onun adı verilmiştir ki bu onun tavsiyesi değildir. Cemaat-i İslâmî’ye bağlı olarak açılan kurumların tamamında “İslâm” ve “Kur’ân” vurgusu yer almaktadır. Bize göre bu liderin kişiliğini anlamak bakımından önemli bir kriterdir. Zira günümüzde bazı kimseler adeta kendi isimlerine ve şahıslarına tapmakta ve tapılmasını istemektedirler. Mevdûdî bunu yapmak istese en uygun coğrafya Pakistan idi. Çünkü yapı buna bütünüyle müsaittir. Mevdûdî bunu yapmadığı gibi ekip çalışmasına büyük önem vermiş ve ekip içerisinde yer alanları onore etmiştir. Onun siyasi hareketi kendi menfaatleri için de kullanmadığı, İslâm davasını şahsi menfaat elde etme vesilesi yapmadığı da bilinmektedir.

Ülkemize geldiğimizde, Türkiye’de Mevdûdî aleyhinde bazı karalama kampanyaları bulunsa da bu ciddi bir etkisinin olmadığını söylemek gerekir. Bu kampanyalar Mevdûdî’nin bizden biri gibi algılanmasına engel olamamıştır. Mevdûdî’yi sahiplenen siyasi İslâmcıların ondan hakkıyla yararlandıklarını ve onun düşüncesini hakkıyla özümstediklerini söylemek zordur, belki buna gerek yoktur. Zira her toplumun ihtiyaçları farklı çözüm tarzları farklıdır. Bu sebeple Milli Görüş Hareketi’nin Mevdûdî’den yeteri kadar yararlanamamasını çok abartmamak gerektiği kanaatindeyiz. Ancak bir husus özellikle önemlidir. Mevdûdî’nin kitapları, 50’yi aşan sayıda mütercim tarafından çevrildiği ve yüzbinler belki de milyonlar onu okuduğu halde hakkında ciddi çalışmalar yapılmaması üzüntü vericidir. Bizim onun doğumunun yüzüncü yılı münasebetiyle 2003 yılında Bursa’da yaptığımız toplantılar ve akabinde yayımladığımız kitaba (*Mevdûdî: Hayatı, Görüşleri ve Eserleri*, İnsan Yayınları, İstanbul 2007) kadar Türkiyeli araştırmacılar tarafından tertiplenen ciddi bir toplantıya şahit olamadığımızı da

söylememiz gerekiyor. 6 Haziran 2010 tarihinde Medeniyet Derneğinin tertiple-
diği Mevdûdî Sempozyumu ise iyi bir faaliyet olmakla birlikte Mevdûdî'nin kişi-
liğini ve düşüncesini ortaya koyma bakımından yeterli değildir. Daha kapsamlı
ve geniş katılımlı büyük toplantılara ihtiyaç vardır. Ayrıca mali yapısı güçlü ku-
rum ve kuruluşların Mevdûdî gibi ilim ve fikir adamlarının kitaplarından birer
seçkiyi ciddi bir şekilde tercüme ettirip yayınlattmaları da Türkiye için bir görev
olsa gerektir.